

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยดังนี้

1. แนวคิดการบริหารจัดการชลประทาน
2. แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ
4. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
5. บริบทโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชลประทาน

2.1.1 ความหมายการชลประทาน

วิบูลย์ บุญยชโรกุล (2535, น. 1 - 3) กล่าวว่า การชลประทานแบ่งออกเป็น 2 ความหมาย คือ ความหมายพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พุทธศักราช 2482 และ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2485 คำว่า การชลประทานในพระราชบัญญัติ มีความหมายดังนี้

1. การชลประทานราษฎร์ หมายถึง การชลประทานราษฎร์ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์แก่การเพาะปลูกของราษฎรในท้องที่ และมีราชการเข้ามามีส่วนร่วมในการแต่งตั้งหัวหน้าการชลประทานตามความเห็นส่วนใหญ่ของราษฎรในท้องที่

2. การชลประทานหลวง หมายถึง กิจการที่กรมชลประทานจัดทำขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำหรือเก็บรักษา ควบคุม ส่งระบาย หรือแบ่งน้ำ เพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข โภค หรือการอุตสาหกรรม และหมายความรวมถึงการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำกับรวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน โดยต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ การชลประทานหลวงเป็นการชลประทานที่อยู่ในความควบคุมของราชการ จึงมีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ควบคุมดูแล ดังนั้นตามที่กรมชลประทานได้ให้คำจำกัดความไว้ในพระราชบัญญัติการ

ชลประทานราษฎร พุทธศักราช 2482 และพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2485 คำว่าการชลประทานในพระราชบัญญัติสองฉบับนี้ หมายถึง กิจการที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งน้ำจากทางน้ำหรือแหล่งน้ำใด ๆ ไปใช้ในการเพาะปลูก และการป้องกันการเสียหายแก่การเพาะปลูกอันเกี่ยวกับน้ำทั้งรวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตการชลประทานนั้นด้วย

3. ตามความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Irrigation ซึ่งหมายถึงการให้น้ำแก่พืช โดยการบรรจุลงในช่องว่างระหว่างเมล็ดดิน เพื่อให้ดินนั้นมีความชุ่มชื้นพอเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชแต่โดยความหมายอย่างกว้าง ๆ คำว่าชลประทาน (Irrigation) นี้หมายถึงความรวมถึงการเก็บกักการทด การส่งและให้น้ำ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน

สรวิชัย ทิพรัดนเดช (2555, น. 18) การชลประทาน หมายถึง การบริหารจัดการชลประทาน เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม เพื่ออุปโภค บริโภค การเกษตร และการคมนาคม รวมถึงประโยชน์ด้านการสาธารณสุขอื่น ๆ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการชลประทานทั้งโดยประชาชนและรัฐ ภายใต้การสนับสนุนการดำเนินงานของภาคราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่การบริการจัดการชลประทานได้รับประโยชน์สูงสุดจากการชลประทาน

2.1.2 ระบบชลประทาน

ระบบชลประทานเป็นการบริหารจัดการชลประทานเพื่อการส่งน้ำและการบำรุงรักษาระบบชลประทาน อาคารชลประทานประเภทต่าง ๆ ประกอบไปด้วย

1. ระบบชลประทานหัวงานของโครงการ ระบบหัวงานในโครงการชลประทานประกอบไปด้วย อาคารที่ทำการ จะมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งระบบหัวงานมีลักษณะเป็นอ่างเก็บน้ำฝายทดน้ำ ประตูระบายน้ำหรือสถานีสูบน้ำซึ่งจะรับน้ำจากแหล่งน้ำต้นทุนและมีอยู่ 2 แบบ คือ (ชุติวรรณ สิทธิเลิศ, 2547, น. 23 - 24)

1.1 แหล่งน้ำในอ่างเก็บน้ำ โดยจะมีปริมาณน้ำเก็บกักไว้เพื่อส่งให้ระบบคลองชลประทาน เช่น อ่างเก็บน้ำ ดังนั้นปริมาณน้ำส่วนที่ยังไม่ได้นำไปใช้จะถูกเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำสำหรับใช้ระหว่างปริมาณน้ำน้อยในแม่น้ำ และในกรณีปริมาณน้ำในแม่น้ำไม่มีความแน่นอนน้ำต้นทุนจากอ่างเก็บน้ำจะมีความแน่นอนกว่าแหล่งน้ำในแม่น้ำ

1.2 แหล่งน้ำในแม่น้ำ ซึ่งระบบส่งน้ำจะรับน้ำจากแม่น้ำโดยตรงโดยไม่มีอ่างเก็บน้ำเป็นตัวกักเก็บ แต่จะมีเขื่อนทดน้ำ เขื่อนระบายน้ำ ฝายทดน้ำ สร้างกั้นน้ำ เพื่อให้ระดับน้ำด้านเหนือน้ำมีความสูงมากพอที่จะส่งเข้าสู่คลองชลประทานสายหลัก และปริมาณน้ำในแม่น้ำจะขึ้นอยู่กับลักษณะทางอุทกวิทยาและลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ ซึ่งกล่าวคือ ปริมาณน้ำจะได้รับมากหรือน้อยมักจะขึ้นอยู่กับฤดูกาล นั่นคือ ในฤดูฝนจะมีน้ำมากกว่าในฤดูแล้ง

2. ระบบชลประทานการส่งน้ำด้วยคลองส่งน้ำ ระบบคลองส่งน้ำ คือ ระบบส่งน้ำทางเปิดที่ขุดขึ้น หรือถมขึ้นบนพื้นดินเพื่อจะให้น้ำจากแหล่งน้ำไหลไปถึงพื้นที่เพาะปลูก โดยอาศัยแรงดึงดูดของโลก คลองของระบบส่งน้ำมีขนาดลดหลั่นและแพร่กระจายคลุมพื้นที่เพาะปลูกในเขตส่งน้ำ คลองส่งน้ำอาจจะแบ่งแยกตามขนาดและลักษณะหน้าที่ เช่น คลองส่งน้ำสายใหญ่ คลองซอย คลองแยกสาย และคูส่งน้ำ (ชุดิวรรณ สิทธิเลิศ, 2547, น. 24)

2.1 คลองส่งน้ำสายใหญ่ หมายถึง คลองที่ขุดขึ้นเพื่อรับน้ำโดยตรงจากแหล่งน้ำไปให้พื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด หรือพื้นที่ส่วนใหญ่ของโครงการโดยทั่วไป โครงการชลประทานที่สร้างขึ้นจะสามารถส่งน้ำให้แก่พื้นที่ทั้งสองฝ่ายของลำน้ำธรรมชาติ

2.2 คลองซอย เป็นคลองที่ขุดแยกออกจากคลองสายใหญ่ เพื่อรับน้ำไปจ่ายให้พื้นที่เพาะปลูก ซึ่งแนวคลองซอยจะวางอยู่บนพื้นที่สูง เพื่อให้ น้ำไหลลงสู่พื้นที่เพาะปลูก

2.3 คลองแยกซอย เป็นคลองขนาดเล็ก ที่ขุดแยกออกจากคลองซอยอีกทีหนึ่ง เพื่อรับน้ำจากคลองซอยออกไปแจกจ่ายให้แก่พื้นที่เพาะปลูกให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

2.4 คูส่งน้ำ เป็นทางน้ำเปิดขนาดเล็กที่ขุดขึ้นเพื่อรับน้ำจากท่อส่งน้ำเข้าไปในพื้นที่เพาะปลูกที่อยู่ห่างจากท่อ คูส่งน้ำจะช่วยให้สามารถควบคุมน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ระบบชลประทานการส่งน้ำด้วยท่อส่งน้ำ ในระบบท่อส่งน้ำที่เป็นท่อน้ำจะไหลไปยังจุดที่ต้องการให้น้ำโดยอาศัยแรงดันที่จุดส่งน้ำเข้าระบบท่อเช่นเดียวกับระบบประปา ซึ่งปกติแล้วท่อส่งน้ำจะฝังไว้ใต้ดินแล้วตั้งโผล่ขึ้นมาบริเวณหัวแปลงเพาะปลูก เมื่อต้องการให้น้ำก็เปิดวาล์วเหนือประตูน้ำ น้ำก็ไหลเข้าแปลงนาหรือท่อส่งน้ำให้แก่ร่องคู ระบบส่งน้ำเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะไม่มีการสูญเสียน้ำโดยการระเหย หรือรั่วซึม ซึ่งเป็นวิธีการส่งน้ำสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 วิธีดังนี้ (ชุดิวรรณ สิทธิเลิศ, 2547, น. 25)

3.1 การส่งน้ำแบบตลอดเวลา คือ การส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกทุกแปลงด้วยอัตราคงที่ตลอดเวลา ทั้งฤดูกาลเพาะปลูก

3.2 การส่งน้ำแบบหมุนเวียนหรือตามรอบเวร คือการส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกตามปริมาณและระยะเวลาที่เหมาะสม โดยมีลำดับหรือรอบเวรของการส่งน้ำที่กำหนดไว้

3.3 การส่งน้ำตามความต้องการขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน คือ การส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกตามเวลาและตามปริมาณที่ผู้ใช้ต้องการ

สรุปว่า ระบบชลประทานเป็นการบริหารจัดการชลประทานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำถึงปลายน้ำ ให้เชื่อมโยงสอดคล้องกัน เพื่อให้ น้ำจากต้นน้ำไหลไปสู่ปลายน้ำอย่างสะดวก รวดเร็วและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้น้ำชลประทานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

2.1.3 การบริหารจัดการชลประทาน

การบริหารจัดการชลประทานเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานในพื้นที่ชลประทาน ได้รับประโยชน์จากการนำน้ำไปใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งมีผู้ให้ความหมายการจัดการชลประทานไว้ ดังนี้

โดยทั่วไปแล้วการจัดการน้ำโครงการชลประทานของประเทศไทย จะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ (ไพฑูย์ พะลาเยสตุตและวิบูลย์ บุญยโรกุล, 2535 , น. 26 - 39) คือ

1. การจัดการชลประทานในระดับโครงการ คือ การจัดการน้ำในระดับคลองส่งน้ำสายใหญ่ คลองซอย และคลองแยกซอย ซึ่งคลองส่งน้ำในทุกระดับจะช่วยให้ระบบการกระจายน้ำในโครงการได้ดีขึ้น ซึ่งกิจกรรมการจัดการชลประทานในส่วนนี้ได้แก่ กิจกรรมการส่งน้ำ กิจกรรมการแพร่กระจายน้ำ กิจกรรมการควบคุมตรวจวัดปริมาณน้ำและการบำรุงรักษาในระดับโครงการ โดยทั่วไปแล้วโครงการชลประทานขนาดกลางและขนาดใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่โครงการ

2. การจัดการชลประทานในระดับแปลงนา คือ การจัดการชลประทานในระดับคูน้ำและแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ได้แก่ การให้น้ำพืช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งน้ำ การแพร่กระจายน้ำให้ทั่วถึงทุกพื้นที่เพาะปลูก ตลอดจนการควบคุมปริมาณน้ำ เพื่อให้แก่พืชตามจำนวนระยะเวลาและสถานที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ และการระบายน้ำส่วนเกินออกจากพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งการจัดการชลประทานในระดับนี้ จะผสมผสานกับการดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ด้านสถาบันเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีการเกษตร เป็นต้น

สรวิษฐ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 21) กล่าวว่า การบริหารจัดการชลประทาน หมายถึง การบริหารจัดการทั้งระบบ ทั้งในระดับคลองส่งน้ำและไร่นา เป็นการจัดการชลประทานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้น้ำชลประทานได้ทุกสถานการณ์ ได้แก่ การจัดสรรน้ำ การส่งน้ำและการบำรุงรักษา และการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

2.1.4 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ (2533 , อ้างถึงใน สรวิษฐ์ ทิพรัตนเดช, 2552, น. 32) กล่าวว่ารูปแบบการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพสูงสุดควรประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่โครงการ ควรมีการปรับระดับพื้นที่แนวคลองส่งน้ำและพื้นที่รับน้ำหรือการส่งน้ำไปยังได้ยาก ปรับปรุงแก้ไขให้มีการอนุรักษ์น้ำและแหล่งน้ำในพื้นที่พอใช้ตลอดปี ตลอดจนให้มีการพัฒนาปรับปรุงทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตประเภทอื่นนอกจากน้ำด้วย โดยเฉพาะดินที่ใช้เพาะปลูก

2. ลักษณะทางกายภาพของระบบชลประทาน ควรปรับปรุงหรือสร้างใหม่ให้อยู่ในสภาพดีและถูกหลักวิชาการทั้งระบบ อาทิ ตัวฝาย ระบบคลองส่งน้ำ อาคารตามคลอง และให้มีระบบการกระจายน้ำ รวมทั้งอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนเพื่อสำรองน้ำต้นทุนให้มีใช้ตลอดปี นอกจากนี้ขนาดของโครงการต้องให้พอเหมาะ และได้สัดส่วนของปริมาณน้ำที่จะส่งให้ใช้ได้ตลอดปี และได้สัดส่วนกับกำลังของการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพที่จะควบคุมดูแล

3. ลักษณะองค์กรของระบบชลประทาน ควรมีรูปแบบการบริหารและการจัดการอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเช่นแบบของเหมืองฝายราษฎรทั้งในระดับโครงการและระดับไร่นา คือ กรรมการบริหารทุกคนมาจากสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำที่เลือกกันขึ้นมาด้วยเสียงส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตำแหน่งหัวหน้าโครงการซึ่งมีสิทธิ์จะเลือกคณะกรรมการของตนเอง ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับตน คือ พุดจริง ทำจริง ยุติธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมซื่อสัตย์มีความรู้ทางช่างชลประทานบ้าง

4. ลักษณะการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำ นโยบายรัฐบาลและแผนปฏิบัติการจะต้องชัดเจนและมีผลในเชิงปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับกำหนดตารางส่งน้ำ แผนการส่งน้ำ แผนการปลูกพืช แผนการประหยัดน้ำ และพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎรและหลวงต้องแก้ไขปรับปรุงให้เข้าใจง่าย มีข้อบังคับที่ให้อำนาจและโทษที่ชัดเจนปฏิบัติได้ และเป็นที่ยอมรับของราษฎร การควบคุมดูแลระบบอยู่ในความรับผิดชอบระหว่างผู้บริหารและสมาชิกทั้งด้านการส่งน้ำ รับน้ำเข้าพื้นที่เพาะปลูก การบำรุงรักษาระบบที่มีลักษณะถาวรอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งทางฝ่ายวิชาการของรัฐบาลระดับท้องถิ่นจะเป็นผู้ให้ความรู้ในลักษณะอบรมเชิงปฏิบัติการ และประเด็นที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือต้องมีระบบค่าตอบแทนที่เหมาะสม

ปธาน สุวรรณมงคล (2540 , อ้างถึงใน เมธี สุตรสุคนธ์ และคณะ, 2549, น. 6) ให้ความหมายการจัดการทรัพยากรน้ำว่า เป็นวิธีการหรือกิจกรรมดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกันและแก้ไขภัยธรรมชาติด้านน้ำ และการป้องกัน แก้ไขมลพิษทางน้ำ เพื่อให้สามารถใช้น้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เมธี สุตรสุคนธ์ และคณะ (2549, น. 6) การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดหา การพัฒนา การจัดสรรและใช้ประโยชน์ ป้องกันน้ำและฟื้นฟูมลภาวะทางน้ำ เพื่อให้ได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคและยั่งยืน

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2550 การบริหารทรัพยากรน้ำ หมายความว่า กระบวนการบริหารจัดการ การจัดหา การใช้ประโยชน์ การบำรุงรักษา การพัฒนา การป้องกัน การแก้ไขปัญหา การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ

กรมทรัพยากรน้ำ (2551, น. 15) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำ เพื่อจัดหาน้ำ การจัดสรรน้ำ และใช้ทรัพยากรน้ำ การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ

ไกรสร เพ็ญสกุล (2551, น. 3) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง มาตรการ วิธีการหรือกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาปัญหา การวางแผน การกำหนดนโยบาย การพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินการจัดหา จัดสรร อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ และแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค เป็นธรรมและยั่งยืน

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552, น. 9) การบริหารจัดการน้ำ หมายถึง กิจกรรมและวิธีการของชุมชนลุ่มน้ำได้จัดการสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเกิดความตระหนักถึงปัญหาหรือข้อจำกัดของน้ำ มีการหาทางออกในการแก้ปัญหา การตัดสินใจวางแผนปฏิบัติกิจกรรมรวมถึงการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การจกระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีคุณภาพที่ดีและยั่งยืน

สรวิชญ์ ทิพรัดนเดช (2555, น. 32) การบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำเป็นเรื่องของการพัฒนาและปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งรัฐจำเป็นต้องมีนโยบายที่ชัดเจนและสนับสนุนอย่างเหมาะสมกับกายภาพของพื้นที่ กายภาพของชลประทาน ลักษณะขององค์กรและการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำ และมีแผนการจัดการที่มีประสิทธิภาพและเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อการใช้ น้ำของชุมชน

2.2 แนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันภาครัฐได้พยายามปรับเปลี่ยนและพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อไปสู่องค์กรสมัยใหม่ ที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลก และลดปัญหาความเสื่อมถอยของระบบราชการการที่ขาดธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยมีการกำหนดนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ การพัฒนาภูมิภาค การพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาตำบลและชุมชน ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือเป็นหลักสากลและเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจ การเปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นมาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ เป็นหนทางในการสร้างความ

โปร่งใส เป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายในการบริหารราชการ สามารถเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้น และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5)

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2544, น. 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้สาธารณชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องที่องค์การประสงค์ที่จะดำเนินการที่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันกับสาธารณชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ

จินตนา สุจิตานันท์ (2549, น. 48) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกชุมชนนั้น ๆ เข้ามาร่วมกันวางแผนปฏิบัติ การประเมินงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เป็นการให้ข้อมูลชาวบ้าน เพื่อประกอบการวางแผนงานเท่านั้น หรือเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาเป็นสมาชิก ร่วมเสียสละเงินและแรงงานปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกกำหนดมาจากราชการเท่านั้น

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (2549, น. 18) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการ ซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่ม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการรับรู้ เรียนรู้การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ชินรัตน์ สมสืบ (2550, น. 254) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในกระบวนการดำเนิน โครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนิน การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล

สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ (2551, น. 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ก่อให้เกิดกระบวนการและ โครงสร้างที่ประชาชนสามารถเรียนรู้ และแสดงออกในการคิดริเริ่มพิจารณาตัดสินใจและมีส่วนร่วมดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กลุ่มหรือองค์กร หรือชุมชนปรารถนาซึ่งไม่ใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

กรมชลประทาน (2552, น. 13) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดหาแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552, น. 36) การมีส่วนร่วม หมายถึง การสร้างโอกาสให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริงของตน และพัฒนาความสามารถในการจัดการ ควบคุมการใช้ กระจายทรัพยากร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและชุมชนที่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมนั้น ๆ รวมถึงร่วมคิดตามประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวด้วย

บวรศักดิ์ อูรรณ โธ (2552, น. 18) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร รับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติการติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงาน โครงการหรือกิจกรรม

ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 191) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) ที่ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนดปัญหา ความต้องการ ระบุสาเหตุของปัญหา กำหนดวิธีการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ติดตามประเมินผลกิจกรรม และร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ซึ่งประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือประชาชนต้องเป็นผู้กระทำในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ

ถวิลวดี บุรีกุล (2552, น. 11 - 12) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองเพื่อเข้าร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยบุคคลหรือกลุ่มคนต้องมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ต้องมีอิสรภาพ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ มีลักษณะการกระทบผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อทำให้งานหรือโครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

จินตวีร์ เกษมสุข (2554, น. 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่อยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ความกังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่าน กระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ (2555, น. 205) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมของรัฐบาล หรือท้องถิ่น โดยจิตอาสา เพื่อแสวงหาความหมายของชีวิตในชุมชน ผลักดันนโยบายและแก้ไขปัญหาาร่วมกันในชุมชน มากกว่ามีส่วนร่วมเฉพาะตอนเลือกตั้งทั่วไป

สรวิทย์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 42) การมีส่วนร่วม หมายถึง ทุกกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับ ทั้งเกี่ยวข้องโดยตรงและการพัฒนาสังคมโดยรวม การมีส่วนร่วมพัฒนาด้วยความสมัครใจ และความต้องการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ภายใต้กระบวนการพัฒนาทุกระดับทุกขั้นตอนตั้งแต่การคิดวางแผนพัฒนา การดำเนินการ การรับประโยชน์ จนถึงการติดตามประเมินผล การพัฒนาและการเสนอแนวทางเลือกทางออก

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในโครงการ โดยเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนและตัดสินใจ การดำเนินโครงการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลและสรุปผล เพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนเอง ชุมชน และสังคม

2.2.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม

อคิน รพีพัฒน์ (2547, น. 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

การมีส่วนร่วมประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำงาน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมมีหลายระดับตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างรอบด้าน

การค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกัน และการประเมินผลร่วมกัน อคิน รพีพัฒน์ (2547, น. 49) ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ ฌ็องนี ศรีทอง (2552, น. 193 – 196) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งที่ทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินงานขอความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏอยู่ในรูปของการประเมินย่อย

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

จากแนวคิดและขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีคล้ายคลึงกัน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ 5 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2551, น. 50) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วย การรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการประกอบด้วย การเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และ การตัดสินใจ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์ หรือผลของกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

จินตวิทย์ เกษมสุข (2554, น. 3) ได้สรุปขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการคิดศึกษาและค้นคว้าหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือวางแผน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อลดและแก้ปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย
4. การมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน

จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) เสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์การตัดสินใจ เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ที่จะต้องจะต้องตัดสินใจถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในทีมการวางแผน เพราะแต่ละขั้นตอนของการวางแผนมีผู้เกี่ยวข้องเพิ่มเข้ามาในแต่ละระยะที่แตกต่างกัน ซึ่งหากไม่ครบถ้วนก็จะเกิดปัญหา โดยมีขั้นตอนประกอบด้วยวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งในขั้นตอนนี้จะกำหนดองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ขั้นตอน ปัจจัยต่าง ๆ ของกระบวนการที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่น และความโปร่งใสของกระบวนการ และตารางเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ของกระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึงการวิเคราะห์ว่าการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจนี้หรือไม่ หรือมีความจำเป็นด้วยเหตุผลอื่น เงื่อนไขในการตัดสินใจที่จะดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ 1) การตัดสินใจนั้นมีผลกระทบต่อสาธารณชนในวงกว้าง 2) การตัดสินใจนั้นส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง และรุนแรง 3) การตัดสินใจนั้นส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์บางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม เช่น การวางผังเมือง 4) การตัดสินใจนั้นมีเกี่ยวข้องกับประเด็นที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว และ 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 การวางแผนกระบวนการ (Process Planning) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดกิจกรรม และเทคนิคการมีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ค้นหาเทคนิคการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมที่สุดในการประยุกต์ใช้ในการแต่ละขั้นของกระบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับขั้นตอนการตัดสินใจ

รวมถึงการกำหนดผู้มีส่วนได้เสีย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจนั้น ๆ สถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติตามแผน เป็นการนำแผนการที่กำหนดไว้ทั้งหมด กิจกรรมการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ไปปฏิบัติจริง และทำการประเมินผลของกิจกรรมมีส่วนร่วม ตลอดจนการนำข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมตามกระบวนการมีส่วนร่วมไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ประเด็นสำคัญคือการวางแผนอย่างระมัดระวังและปรึกษากับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ซึ่งการวางแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างรอบคอบจะสามารถลดระยะเวลาของการดำเนินการ ที่อาจเกิดข้อผิดพลาดได้ และควรระลึกเสมอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นศิลปะที่ต้อง วางแผนการดำเนินงานอย่างรัดกุมในทุกขั้นตอน

2.2.3 ระดับของการมีส่วนร่วม

ถวิลวดี บุรีกุล (2552, น. 18 - 19) แบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น 7 ระดับ ดังนี้

1. ระดับการให้ข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ ได้แก่ การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้สื่ออื่น ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อบุคคล และหอกระจายข่าว เป็นต้น

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน โดยผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้นและประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นนี้จะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลก็ต่อเมื่อ ประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ

3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การเสวนากลุ่ม เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบนโยบายหรือโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการร่วมคิดตามตรวจสอบและประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้ง คณะกรรมการตรวจสอบหรือประเมินผล การประเมินผลมีความสำคัญมาก เพราะจะมีผลต่อการ พิจารณาจัดสรรประโยชน์ การยุติหรือคงไว้ ตลอดจนปรับปรุงนโยบายหรือโครงการ

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลง ประชามติ เป็นต้น

ซึ่งกรมชลประทานได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ในการงานชลประทาน โดยแบ่งระดับของ การมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ (สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 2552, น. 24 - 26) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ การมีส่วนร่วมใน ระดับการเข้ามามีบทบาท การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน

จะเห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมาจากหลายประการ ได้แก่ โอกาสการมีส่วนร่วม ผู้นำและบทบาทผู้นำ สถานการณ์ สังคมและเศรษฐกิจ การได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความสนใจและความกระตือรือร้น และสถานการณ์ภายนอกผลักดัน เป็นต้น

จินตวิทย์ เกษมสุข (2554, น. 3) ได้สรุประดับของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้อง ได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะ เกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนิน โครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการ หารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟัง ความคิดเป็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการการดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะ โครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อ ซักถาม

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมจะต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. ระดับการให้ข้อมูล (Informing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ต่ำที่สุด โดยรัฐหรือเจ้าของโครงการ ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชาชนเมื่อกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ถูกคิดริเริ่มแล้ว โดยประชาชน มีสิทธิเพียงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้น โดยไม่มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นหรือเกี่ยวข้องใด ๆ กับการตัดสินใจนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าระดับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน และผู้มีส่วน ได้เสียนั้น เป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม วิธีการให้ข้อมูลมีได้หลายเทคนิควิธี เช่น การประกาศผ่านหนังสือพิมพ์ การแจกแผ่นพับ การแสดงนิทรรศการ เป็นต้น

2. ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) เป็นระดับที่สูงขึ้น ซึ่ง เมื่อประชาชน ผู้มีส่วน ได้เสียได้รับข้อมูลข่าวสารแล้ว พวกเขาจะสามารถที่จะค้นหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์ ความจำเป็นและความต้องการของกิจกรรมหรือโครงการ และพิจารณาถึงข้อดี ข้อเสียของทางเลือกต่าง ๆ ได้ ดียิ่งขึ้น โดยที่รัฐหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิญชวนให้ประชาชน ผู้มีส่วน ได้เสียได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อ กิจกรรม หรือโครงการนั้น ๆ เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจจะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่อไป

3. ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) เป็นระดับขั้นที่มีการเปิดโอกาสให้มีการเจรจากัน อย่างเป็นรูปแบบระหว่างผู้กำหนดนโยบาย เจ้าของโครงการ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ และสาธารณชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำข้อมูล และผลการศึกษามาปรึกษาหารือกับประชาชนในประเด็นปัญหา ทางเลือก ทางแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย/โครงการนั้น ๆ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่ไม่มีหลักประกันว่าแนวความคิดเหล่านั้นจะถูกนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสม และมีผลต่อการตัดสินใจเพียงใด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วม

ร่วมในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในระดับนี้ โดย ประเทศไทยได้ให้มีการดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ อนามัยของ ประชาชน และคุณภาพของสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับนี้ผ่านทางกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 และประกาศกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการ จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553

4. ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้ มีการสื่อสารแบบสองทาง มีขอบเขตที่กว้างขึ้น มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับ โครงการ เปิดโอกาสให้มีการวางแผนร่วมกันในการเตรียมหรือการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะความคิดเห็นที่นำไปสู่การลดผลกระทบที่อาจเกิดจากการดำเนินโครงการหรือการลดปัญหาความขัดแย้ง เหมาะสำหรับการ พิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อน หรือมีข้อโต้แย้งมาก อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจตัดสินใจยังคง อำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้าย วิธีการมีส่วนร่วม เช่น การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม กลุ่มที่ปรึกษา

5. ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) ระดับนี้ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ผู้ดำเนินนโยบาย/โครงการ และประชาชนร่วมกันจัดทำหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ เป็นการปฏิบัติตามนโยบาย หรือดำเนินโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้

6. ระดับการร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล (Delegated Power) เป็นระดับ ที่ประชาชนมีสิทธิในการแลกเปลี่ยนกับผู้มีอำนาจตัดสินใจ และสามารถเข้าร่วมตรวจสอบและติดตาม ผลการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ การมี ส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายและโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมาก เนื่องจากประชาชนจะทำหน้าที่เฝ้า ระวัง ติดตาม ตรวจสอบ และเตือนภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรม หรือ โครงการที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ประชาชน สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบของการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลอาจอยู่ในรูปของการจัดตั้งคณะกรรมการกลางที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียที่ครอบคลุมทุกภาคส่วน

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นสูงสุด โดย ประชาชนสามารถริเริ่มนโยบาย วางแผนและดำเนิน โครงการต่าง ๆ ได้เองตั้งแต่ต้น โดยเจ้าหน้าที่/ หน่วยงานของรัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

สรวิษฐ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 44) กล่าวว่าระดับการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับด้วยกัน ตั้งแต่ ระดับการให้ข้อมูลการเปิดรับความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การวางแผน การปฏิบัติการ และการควบคุมโดยประชาชน การมีส่วนร่วมระดับต่าง ๆ สะท้อนถึงความเข้มแข็งของประชาชน และความเข้มแข็งของรัฐไปพร้อม ๆ กัน

2.2.4 เงื่อนไขและปัญหาพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545, น. 9 - 4) ได้ทำการศึกษารณิตัวอย่าง แล้วสรุปประเด็นปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ของประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านกฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ ของราชการที่ไม่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้เต็มที่
2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคม หากประชาชนยังคงยากจน หรือชุมชนยังไม่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะทำได้ยาก
3. ปัญหาการขาดผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจและมีความสนใจแท้จริงที่จะนำกลุ่มประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
4. ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจประเด็นอนุรักษ์ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร
5. ปัญหาความเข้าใจ ความไม่พร้อมของภาครัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากร
6. การไม่มีแผนชุมชนรับรองการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนและชุมชน
7. ปัญหาการไม่มีการแพร่ขยายเครือข่ายการดำเนินงาน และแนวคิด ในการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปสู่พื้นที่อื่น ๆ หรือคนกลุ่มอื่นในชุมชน

ถวิล วดิบุริกุล (2552, น. 16) กล่าวว่า เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เนื่องจากในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมายการมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ มิเช่นนั้นต้องเสริมสร้างความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถเข้าร่วมได้

2.2.5 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544, น. 21 - 22) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประโยชน์ดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจ บ่อยครั้งที่กระบวนการของการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยสร้างความกระจ่างให้วัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย สาธารณชนสามารถผลักดันให้เกิดการคิดทบทวนสมมติฐานที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งอาจทำให้มองไม่เห็นคำตอบที่มีประสิทธิผลที่สูงที่สุดได้ บ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกต่างๆ ใหม่ นอกเหนือจากการให้ความสำคัญกับเวลาและแน่นอนเวลาที่ได้ไม่เสียไป จากวิธีการที่ได้ใช้มาก่อนในอดีต บ่อยครั้งที่สาธารณชนมีข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ หรือเกี่ยวกับการตัดสินใจไปดำเนินการอย่างไร ทำให้เกิดความแตกต่าง ระหว่าง โครงการ ที่สำเร็จไม่สำเร็จ

2. ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความล่าช้ามากขึ้นจริง การตัดสินใจฝ่ายเดียวอาจเร็วที่สุดแต่ที่สุดแล้วจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากในการดำเนินการ บ่อยครั้งที่มีการต่อต้านจนมีอาจดำเนินการได้เลย

2.2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไกรสร เฟื่องสกุล (2551) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ , น. ศึกษากรณี กลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำ สาขาลองปะเหลียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมในด้านประโยชน์ ที่ประชาชนได้รับจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นด้าน กำหนดแผนงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง แต่ภาพรวมใน ด้านกำหนดแผนงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์หรือปัญหา เกี่ยวกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้เท็จจริงและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น มากที่สุด แต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดแผนงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวมีระดับการ มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552, น. 219 - 220) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังจังหวัดอุทัยธานี ผลการศึกษาบริบทพื้นที่ กระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ด้านปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรงมาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขไปปัญหา โดยการมองเห็นปัญหา ร่วมกันแล้วสร้างความตระหนักร่วมกัน นำไปสู่การคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตาม ประเมินผลเพื่อแก้ปัญหา รูปแบบการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการลุ่มน้ำท่ามุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน เน้นการมีส่วนร่วมให้ทุกคนตระหนักในการเปลี่ยนชุมชนให้เสมือนบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนทุกวัย โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนในระยะยาวอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำประกอบด้วย หลักการของการมีส่วนร่วมที่เน้นชุมชนเป็นหัวใจหลัก พัฒนาบุคลากรหลักของชุมชนให้มีความตระหนัก มีจิตสาธารณะละมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันวัตถุประสงค์กระบวนการ กลไกการเรียนรู้ และผลลัพธ์ โดยมีกระบวนการการมีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) การร่วมระดมความคิด 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมดำเนินการ 3) การร่วมติดตามประเมินผล 5) การร่วมรับผลประโยชน์ โดยประยุกต์ใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีกลไกในการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างทีมงานที่เป็นบุคลากรหลักของชุมชน การสร้างความตระหนักให้ชุมชน การให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การปลูกฝังนักเรียนมีส่วนร่วม การถ่ายทอดให้ผู้ปกครองและชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงาน ผลการพิจารณา ความเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม ความเป็นประโยชน์ การนำไปใช้ พบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด เมื่อนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ พบว่า ช่วยพัฒนาให้ชุมชนมีพัฒนาการของพฤติกรรมและความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแต่ก็มีประเด็นการปรับปรุง ให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกคนและทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

ไพลิน นุชดาว (2552) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชลประทาน , น. กรณีศึกษา โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำชลประทานอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.82) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.93) การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการอยู่ในระดับมา (ค่าเฉลี่ย 3.83) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจอยู่ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.78) และ การมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.76) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทุกขั้นตอน คือ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ บทบาทผู้นำกลุ่มผู้ใช้น้ำ ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ และบทบาทของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่วนปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ คือ ผู้ใช้น้ำขาดการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาการกำหนดระเบียบ กระบวนการ และวิธีดำเนินกิจกรรมบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา การร่วมสมทบแรงในการขุดลอกคลอง – คูส่งน้ำและทางระบายน้ำ และมีปัญหาด้านการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา ทั้งนี้ผู้ใช้เสนอแนะเจ้าหน้าที่

ชลประทานควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ และผู้เกี่ยวข้องต้องช่วยกันตรวจสอบการส่งน้ำอย่างเคร่งครัดควรซ่อมแซมคลองให้ใช้งานได้ดี และควรเก็บเงินค่าน้ำชลประทาน

จำเนียร โกมลวานิช (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในเขตจัดรูปที่ดินด้านการบริหารจัดการการใช้น้ำ : ศึกษากรณี โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพนมทวน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการการใช้น้ำชลประทานของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและการบำรุงรักษามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา และด้านการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน ส่วนด้านการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทาน และด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน คือ ไม่มีการประชุมกลุ่ม เจ้าหน้าที่ชลประทานมากำกับดูแล ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ และกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม เกษตรกรไม่ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่ให้ความร่วมมือ ร่วมใจ แนวทางแก้ไข คือเจ้าหน้าที่ชลประทานควรจัดประชุมให้ความรู้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างสม่ำเสมอ สร้างความเข้าใจให้กลุ่มผู้ใช้น้ำ จัดประชุมเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องเสียสละเวลาให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วยการเข้าร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น และเสียสละแรงงานในการบำรุงรักษา คูคลองส่งน้ำ ข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษา คือ หน่วยงานของชลประทาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำ และสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำต้องเสียสละเวลาให้ความร่วมมือต่อกลุ่ม ในการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

สุริยา คำหว่าน และคณะ (2553) ได้ศึกษา การบริหารทรัพยากรน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษากลุ่มน้ำท่าตอนล่าง อำเภอหาดุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการน้ำ ในการร่วมประชุมกำหนดแผนการจัดสรรน้ำการร่วมกำหนดระเบียบข้อบังคับการใช้น้ำ การเข้าร่วมติดตามการส่งน้ำ ให้เป็นไป ตามแผน และการร่วมแก้ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดสรรน้ำอยู่ในระดับน้อย

สรวิษฐ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 203 - 206) ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก – แม่จัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานทั้ง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.72) เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมีส่วนร่วมในระดับปานกลางทุกด้าน ซึ่งการมีส่วนร่วม

ในการตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 2.67) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 2.77) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 2.72) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 2.73) ผลการวิเคราะห์หัตถดอยพหุแบบเชิงชั้น พบว่า ประสิทธิภาพในด้านชลประทาน การได้รับการสร้างความเข้มแข็ง การสัมมนา และการติดต่อเจ้าหน้าที่ชลประทาน ผลการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ องค์กรผู้ใช้น้ำ กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน และ เจ้าหน้าที่ชลประทาน/กรมชลประทาน นำมาสู่การความเข้มแข็งและการแลกเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการชลประทานเชิงบูรณาการ และการวางแผนการพัฒนา ระบบบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ โครงการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมดังนี้ โครงการขุดลอกคลองส่งน้ำ โครงการซ่อมแซมอาคารชลประทาน และ โครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูและสร้างความเข้มแข็งศักยภาพขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ส่วนรูปแบบการพัฒนาร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน นำเสนอรูปแบบเป็นแบบวงกลม ระบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานแบบวงกลมหมุนตามเข็มนาฬิกาแบบเชิงบูรณาการ การมีส่วนร่วมในการจัดการมี 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 ระบบการบริหารจัดการก่อนการส่งน้ำมี 4 กิจกรรม ระบบการบริหารจัดการระหว่างส่งน้ำ มี 4 กิจกรรม ระบบบริหารจัดการสิ้นสุดการส่งน้ำ มี 4 กิจกรรม เพื่อนำไปใช้กับการพัฒนาร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทานต่อไป

สุทธรรมา จันทรา (2555) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษา โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำ ส่วนการศึกษาปัญหาและ อุปสรรค ผลการศึกษาพบว่ามีปัญหาดังต่อไปนี้คือ ปัญหาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนการแสดงความคิดเห็น ปัญหาการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาการขาดความร่วมมือและการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการร่วมกัน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการร่วมกันขอเสนอแนะจากการวิจัยคือ หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ร่วมแสดงความคิดเห็น เข้าประชุมและอบรม ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดย

มุ่งเน้นให้ทราบถึงประโยชน์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการชลประทานให้แก่เกษตรกรที่ได้รับทราบ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ

Bagherian et al. (2009, p. 532) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโปรแกรมบริหารจัดการลุ่มน้ำ ในอิหร่าน การศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำอยู่ในระดับปานกลาง โดยมี 5 ปัจจัย ให้การทำนายที่ดีที่สุด สำหรับระดับของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำ ประกอบด้วย ความพึงพอใจของโปรแกรม ทศนคติต่อโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำ ความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมจัดการลุ่มน้ำ รายได้ต่อเดือนจากการประกอบอาชีพทางเลือก และความคาดหวังของโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำ

Gholifar and Sharif (2010, p. 1065) ศึกษา ผลกระทบของทุนทางสังคมที่มีแนวโน้มให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสมาคมผู้ใช้น้ำอยู่ในระดับปานกลาง และแนวโน้มของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ ทุนทางสังคม ทศนคติของเกษตรกรต่อสมาคมผู้ใช้น้ำ และ ปริมาณที่ดินในเขตชลประทาน

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อยู่ในระดับปานกลาง

2.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

2.3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาเพื่อกำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องในลักษณะเหตุและผล (Cause and Effect) ซึ่งช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อนำไปสู่การกำหนดปัจจัยและสู่กรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย (Conceptual Framework)

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิดเชิงทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษ ของ สุธรรม จันทรา (2556, น. 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำ จากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแค้น จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำ

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ สรวิชญ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 204) ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก – แม่จัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงชั้น สรุปได้ว่า มีตัวแปร 4 ตัว คือ ประสิทธิภาพในด้านชลประทาน การได้รับการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ การประชุมสัมมนา และ การติดต่อเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ วิชาญ อมรากุล (2554, น. 99) ได้ศึกษา บทปัจจัยและผลลัพธ์ของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ ในการลดข้อขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ กลุ่มน้ำแม่โจงส่วนที่ 1 และกพบพบว่า ปัจจัยลักษณะชุมชนที่ดี ประกอบด้วย ตัวแปรความเข้มแข็งของชุมชน ตัวแปรลักษณะผู้นำที่ดี และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ จะทำให้กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการประสบความสำเร็จ

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ โสภิตา สุรินทะ (2553, น. 113) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนแตกต่างกันไปตามตำแหน่งในคณะกรรมการจัดการน้ำ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ทักษะคิดในการจัดการน้ำ และความพึงพอใจในการจัดการน้ำ

5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552, น. 232) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ , น. กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ผลการศึกษาริบทพื้นที่ หลักการกระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ด้านปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา โดยตรงมาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วสร้างความตระหนัก ร่วมกันนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตาม ประเมินผลเพื่อแก้ปัญหา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคน เน้นการมีส่วนร่วมให้ทุกคนมีความตระหนักในการเปลี่ยนชุมชนให้เสมือนบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนทุกวัย โดยการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนในระยะยาวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552) พบว่า การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ กรณีศึกษา กลุ่มน้ำปิง และลุ่มน้ำชายฝั่งตะวันออก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ เรียงตามลำดับ คือ ความตระหนักของสมาชิก ศักยภาพของชุมชน ประชาชน ผู้นำชุมชน การประสบปัญหาของชุมชน และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ การประสบปัญหาจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ รวมทั้งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ

7. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ ไพลีน นุชถาวร (2552, น. 169) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน : กรณีศึกษา โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำ ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ บทบาทผู้นำกลุ่มผู้ใช้น้ำ ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำและ บทบาทสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

8. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ สำนักวิจัยพัฒนา และอุทกวิทยา (2554, น. 158 - 160) ได้ศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ศักยภาพและบทบาทของผู้นำชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน และองค์กรชุมชน และ คุณลักษณะของสมาชิกชุมชน

9. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ กรมทรัพยากรน้ำ (2551 , อ้างถึงใน บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ , 2552, น. 163) ได้ศึกษา การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำป่าต้นน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง และลุ่มน้ำห้วยทับทัน พบว่า การสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ การให้คุณค่าทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามารถของผู้นำ ความตระหนักของสมาชิกชุมชน และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

10. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2551, น. 22) ได้ศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำมูล พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ เรียงตามลำดับความสำคัญ คือ ความใส่ใจในกิจกรรมของชุมชน ความตระหนักของสมาชิกชุมชน การให้คุณค่าทางสังคมของสมาชิกชุมชน การได้รับการสนับสนุนและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานและชุมชนอื่น ๆ ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามารถของผู้นำชุมชน และคุณธรรมของผู้นำชุมชน

11. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ วิณานำเจริญสมบัติ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551, น. 27 - 33) กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน สามารถพิจารณาได้เป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ ปัจจัยความสำเร็จที่อยู่ภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำเข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับขององค์กรชุมชนที่มีพลัง การจัดการความรู้ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และ อำนาจในการจัดการ และ ปัจจัยความสำเร็จที่มาจากภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายและกฎหมาย บทบาทขององค์กรพี่เลี้ยง ระบบเครือข่าย

12. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ กิตติชัย รัตนะ (2550, น. 366) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพในชุมชน ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค ความรู้ด้านการจัดการลุ่มน้ำ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งศักยภาพและทุนทางสังคมของชุมชน ส่วนข้อเสนอแนะต่อการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การป้องกันไฟป่า รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และการจัดการป่าชุมชน

13. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) (2012, p. 5) กล่าวว่า การจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิดผลประโยชน์ในการทำงานได้ดีขึ้น หรือสร้างผลกระทบทางบวกมากขึ้นกว่าวิธีอื่น ๆ ภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันไปในระบบชลประทาน เช่น ที่ดินและโครงสร้างการกระจายน้ำ การพึ่งพาของเกษตรกรเกี่ยวกับการเกษตร รายได้ของครัวเรือน, ความมุ่งมั่นของการเป็นผู้นำ การได้รับการสนับสนุนในการสร้างองค์กรน้ำขึ้นมาใหม่ การทำความเข้าใจเงื่อนไขในบริบทที่แตกต่างกันและระบุคุณสมบัติที่สำคัญของความสำเร็จในการ

จัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการชลประทานและการระบายน้ำโครงการในอนาคต

14. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ Alam et al., (2012, p. 271) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม : การศึกษาเปรียบเทียบสองระบบชลประทานในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการโครงการชลประทาน ประกอบด้วย ความพึงพอใจของเกษตรกร ขนาดของครอบครัว แรงงานในครอบครัว รายได้จากการเกษตร ระบบชลประทาน และระยะทางหมู่บ้านไปยังเมือง

15. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ Aruna et al. (2012, p. 409) ได้ศึกษา การจัดการคลองชลประทานผ่านสมาคมผู้ใช้น้ำ ผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือในตราสารทุนในการใช้น้ำในรัฐมิสซิปปี พบว่า ปัจจัยด้านความรู้ ขนาดของฟาร์ม การถือครองหุ้นในการดำเนินงาน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในทางบวก ส่วนระยะทางจากคลองไปยังฟาร์ม (ที่ตั้งของฟาร์ม) มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางลบ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้สมาชิกไม่เข้าร่วมการจัดการคลองชลประทานมากที่สุด คือ ขาดความสามัคคี ความสนใจของสมาชิกผู้ใช้น้ำ รองลงมา คือ ความไม่เสมอภาคในการจัดสรรน้ำ

16. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการวิจัยของ Ros (2010, p. 158) ได้ศึกษา การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเกษตรกรชุมชนผู้ใช้น้ำ, น. กรณีศึกษาในกัมพูชา พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม ทั้งหมด 7 ปัจจัย ประกอบด้วยปัจจัยภายใน 5 ปัจจัย ได้แก่ ระดับของการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น การกำกับดูแลและการบริหารจัดการโครงการชลประทาน ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการชลประทาน คุณภาพโครงสร้างพื้นฐานของโครงการชลประทาน และ คุณลักษณะของสมาชิกเกษตรกรในโครงการ และปัจจัยภายนอก 2 ปัจจัย ได้แก่ ระดับของการสนับสนุนจากภายนอกโครงการ และการเข้าถึงตลาด

17. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ Gholifar and Sharif (2010, p. 1065) ได้ศึกษา ผลกระทบของทุนทางสังคมที่มีแนวโน้มให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ พบว่า แนวโน้มของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ ทุนทางสังคม ทักษะจิตของเกษตรกรต่อสมาคมผู้ใช้น้ำ และ ปริมาณที่ดินในเขตชลประทาน

18. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของของ Bagherian et al. (2009, p. 532) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโปรแกรมบริหารจัดการลุ่มน้ำ ในอิหร่าน พบว่า มี 5 ปัจจัย ให้การดำเนินงานที่ดีที่สุดสำหรับระดับของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ ประกอบด้วย ความพึงพอใจของโปรแกรม ทศนคติต่อโปรแกรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ ความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมจัดการลุ่มน้ำ รายได้ต่อเดือนจากการประกอบอาชีพทางเลือก และความคาดหวังของโปรแกรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ

19. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของ Khalkheili and Zamani (2008, p. 7) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน : กรณีของ Doroodzan เขื่อนชลประทานเครือข่ายอิหร่าน พบว่า ทศนคติของเกษตรกรที่มีต่อการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการชลประทาน ขนาดของครอบครัว ทศนคติต่อบุคลากรของรัฐผู้มีอำนาจ และ ทศนคติที่มีต่อบุคลากรศูนย์ส่งเสริมการเกษตร การรับรู้ปัญหา การพึ่งพาเขื่อน และวุฒิการศึกษา มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน ส่วนการติดต่อกับแหล่งที่มาของข้อมูล อายุและประสบการณ์ทางการเกษตร ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรยังขึ้นอยู่กับมุมมองของเกษตรกรในการกระจายน้ำ ไม่เท่ากันระหว่างฟาร์ม ความไม่พอใจต่อผู้ประกอบการและผู้มีอำนาจ ค่าธรรมเนียม และค่าบริการใช้น้ำสูง ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน

20. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของของ Faham et al. (2008, p. 487) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทในชาติ แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการอย่างยั่งยืนทรัพยากรดินและน้ำ ในลุ่มน้ำฮาบีล – รุด อิหร่าน พบว่า ปัจจัยขนาดครัวเรือน เวลาเดินทางไปยังเมือง ระดับการมีส่วนร่วมในโครงการ ความตระหนักในเป้าหมายของแผน ความตระหนักของผลกระทบต่อการเสื่อมสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ความสมัครสมานของสังคม การติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคและการเยี่ยมชมโครงการตัวอย่าง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชนบท

21. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามผลการศึกษาของของ Chandran and Chackacherry (2004, pp. 77 - 79) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน เกิดจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยสังคมจิตวิทยา ประกอบด้วย ทศนคติต่อการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรผู้ใช้น้ำ การมีส่วนร่วมทางสังคม และปัจจัยสถานการณ์ ประกอบด้วย ความเพียงพอของน้ำชลประทาน ที่ตั้งของที่ดินในเครือข่ายคลอง

ตารางที่ 2.1

สังเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ปัจจัย	ศรราม จันทรา	ศรวิทย์ ทิพย์เด่นเดช	วิชาญ อมรภาค	โสภิตา สุรินทะ	เชวฤทธิ์ งามเกษกรณ์	บุญชัย งามวิโรจน์	ไพลิน นุชถาวร	सानันท์ วัชรพัฒนา	กรมทรัพยากรน้ำ	บุญชัย งามวิโรจน์	วิภา นานเจริญสมบัติ	กิตติชัย รัตนะ	ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย	Alam	Aruna	Ros	Rezaei	Bagherian	Faham	Taber Azizi halkheili	Chandran	ความถี่รวม
ขนาดของ ครอบครัว	✓												✓						✓	✓		4
ลักษณะการถือ ครองที่ดิน	✓																					1
ระยะเวลาในการ เป็นสมาชิก	✓																					1
ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการ จัดการน้ำ	✓			✓	✓	✓					✓			✓				✓				7
ความตระหนักใน คุณค่า ทรัพยากรน้ำ	✓				✓	✓			✓	✓									✓			7
การรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร		✓				✓	✓					✓							✓			5
ความร่วมมือของ สมาชิก															✓							1
ความเข้มแข็งของ ชุมชน		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓											8
ประสพการณ์ของ สมาชิก		✓																				1
การได้รับการ สนับสนุน จากภายนอก		✓				✓			✓	✓	✓		✓									7
คุณสมบัติของผู้นำ			✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓									8
การบริหารน้ำเชิง บูรณาการ			✓																			1

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ปัจจัย	ศุภธรรม จันทรา	ศรวิทย์ ทัพรัตนเดช	วิชาญ อมรภาค	โตศักดิ์ สุรินทร์พะ	เชาภพ งามเกษมกรณ์	บุญชัย งามวิโรจน์	ไพธิน นุชถาวร	สำนึกวิชัยพัฒนา	กรมทรัพย์เขจรน้ำ	บุญชัย งามวิโรจน์	ศิณานันต์เจริญสมบัติ	กิตติชัย รัตนะ	ชนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย	Alam	Aruna	Ros	Rezaei	Bagherian	Faham	Taher Azizi halkheili	Chandran	ความถี่รวม
ตำแหน่งในกลุ่ม ผู้ใช้น้ำ				✓																		1
ทัศนคติในการ บริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ				✓													✓	✓		✓	✓	5
ความพึงพอใจของ ผู้ใช้น้ำ				✓			✓							✓				✓		✓		5
การรับรู้ปัญหาการ บริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ					✓	✓			✓			✓								✓		5
บทบาทสมาชิก							✓															1
คุณลักษณะสมาชิก เกษตรกร								✓								✓						2
ความใส่ใจใน กิจกรรม ชุมชน										✓												1
การให้คุณค่าทาง สังคมของ สมาชิกชุมชน									✓	✓												2
การจัดการความรู้											✓											1
การมีส่วนร่วมทาง สังคม											✓					✓			✓		✓	4
การกำกับดูแลและ การบริหาร จัดการ โครงการ ชลประทาน											✓					✓						2
นโยบายและ กฎหมาย											✓											1
เพศ												✓										1
อายุ												✓										1

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ปัจจัย	ศุภธรรม จันทรา	ศรวิทย์ ทัพรัตนเดช	วิชาญ อมรภาค	โสภิตา สุรินทร์	เชาวฤทธิ์ งามเกษมกรณ์	บุญชัย งามวิโรจน์	ไพธิน นุชถาวร	ตำนานักวิจัยพัฒนา	กรมทรัพย์นครน้ำ	บุญชัย งามวิโรจน์	ศิวานำ เจริญสมบัติ	กิตติชัย รัตนะ	ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย	Alam	Aruna	Ros	Rezaei	Bagherian	Faham	Taher Azizi hakheili	Chandran	ความถี่รวม
สถานภาพในชุมชน												✓										1
ระดับการศึกษา												✓								✓		2
อาชีพหลัก												✓										1
ศักยภาพและทุนทางสังคม												✓					✓					2
ที่ดินและโครงสร้างการกระจายน้ำ													✓							✓		2
การพึ่งพาโครงการ													✓							✓		2
รายได้ของครัวเรือน													✓	✓				✓				3
แรงงานในครอบครัว														✓								1
คุณภาพโครงสร้างพื้นฐานระบบชลประทาน														✓		✓						2
ระยะทางจากหมู่บ้านไปยังเมือง																			✓			1
ขนาดของพื้นที่ในการทำการเกษตร															✓		✓					2
การถือครองหุ้น															✓							
ระยะทางจากคลองไปยังพื้นที่เกษตรกรรม													✓	✓						✓		3
ความสมัครสมานสามัคคี															✓				✓			2

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ปัจจัย	สุธรรม จันทร์	ศรวิทย์ ทรัพย์เด่น	วิชาญ อมรภักดิ์	โสภิตา สุรินทร์	เชวฤทธิ์ จงเกษกรณ์	บุญชัย งามวิโรจน์	ไพธิน นุชถาวร	ดำเนิน กวีชัยพัฒนา	กรมทรัพย์ภรณ์	บุญชัย งามวิโรจน์	วิภา นานาเจริญสมบัติ	กิตติชัย รัตนะ	ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย	Alam	Aruna	Ros	Rezaei	Bagherian	Faham	Taher Azizi halkheili	Chandran	ความถี่รวม
ความสนใจของสมาชิกผู้ใช้น้ำ															✓							1
ความไม่เสมอภาคในการจัดสรรน้ำ															✓							1
ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ													✓		✓							2
การเข้าถึงตลาด																✓						1
ความคาดหวังของโปรแกรมการจัดการกลุ่มน้ำ																		✓				1
ค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมการใช้น้ำ																				✓		1
ความเพียงพอของน้ำชลประทาน																					✓	1

จากตารางที่ 2.1 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า มีปัจจัยตามกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) จำนวน 47 ปัจจัย แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยที่เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย (Conceptual Framework) โดยใช้หลักเกณฑ์พิจารณาจากความถี่ในระดับสูง (ในที่นี้คือความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 9 ปัจจัย โดยปัจจัยที่มีความถี่มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านบทบาทของผู้นำกลุ่ม และปัจจัยความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยมีความถี่เท่ากับ 8 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ ปัจจัยด้านความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรน้ำ และ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงาน

ภายนอก มีความถี่เท่ากับ 7 โดยปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ ปัจจัยด้านทัศนคติต่อการจัดการน้ำ ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ และปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ มีความถี่เท่ากับ 5

2.3.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

2.3.2.1 ปัจจัยด้านผู้นำ

1) ความหมายของผู้นำ

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของผู้นำและความหมายภาวะของผู้นำ ดังนี้ เนตร์พัฒนา ยาวิชรา (2550, น. 1) ได้ให้ความหมายของผู้นำ (Leader) ว่า หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา หรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์กรต่าง ๆ ต้องอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำที่จะทำให้ องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นำพาหน่วยงานไปสู่ความสำเร็จ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2550, น. 196) ได้ให้ความหมายของผู้นำ (Leader) ว่าหมายถึง บุคคลที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ โดยใช้ อิทธิพลจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตามนอกจากนี้ผู้นำยังมีส่วนทำให้เกิดวิสัยทัศน์ขององค์กรและพนักงาน รวมทั้งผู้นำสามารถใช้อำนาจอิทธิพลต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อนำกลุ่มประกอบกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

สุเทพ พงศ์ศิริวัฒน์ (2550, น. 14) ได้ให้ความหมายของผู้นำว่า หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มี อิทธิพลและบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถที่จะจูงใจชักนำหรือชี้นำให้สมาชิกของกลุ่มรวมพลังเพื่อ ปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ของกลุ่มให้สำเร็จ

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ (2551, น. 134) ผู้นำ หมายถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการด้วยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจจากสมาชิกในแต่ละสถานการณ์ เพื่อที่จะทำหน้าที่นำพาหมู่คณะให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ อำนาจที่เขามีอยู่ในการโน้มน้าวและกระตุ้นให้สมาชิกปฏิบัติงานอย่างเต็มที่

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551, น. 11) ได้ให้ความหมายของผู้นำ (Leader) ว่าหมายถึง เป็นบุคคลที่ทำให้เกิดการเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา หรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

ฉันทน์ ศรีทอง (2552, น. 3) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ได้รับตำแหน่งโดยการคัดเลือกหรือแต่งตั้งจากหน่วยงาน เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของหน่วยงานเป็นผู้กำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน ต้องประพฤติ ปฏิบัติตนให้มีความเหมาะสมกับบทบาท ต้องเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย เป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มบุคคลของหน่วยงาน เป็นผู้ที่มีอำนาจสั่งการแก่ผู้ตาม ให้ปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ต้องการ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการจูงใจให้ผู้ตามทำงานให้ประสบความสำเร็จด้วยความสมัครใจ เต็มใจและด้วยความกระตือรือร้น เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงาน และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้ตามและระหว่างบุคคลภายนอกหน่วยงาน เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายได้อย่างราบรื่นในชุมชนทั้งที่เป็นชุมชนชนบทและชุมชนเมืองหรือในสังคมมนุษย์นั้น จำเป็นต้องมีผู้นำเพื่อเป็นผู้ประสานให้สมาชิกในชุมชนร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด และร่วมทำงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นหรือน่าพอใจขึ้น ซึ่งผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่พร้อมเสมอที่จะทำงานเพื่อความก้าวหน้าของชุมชน

พัชรี ชมพุก้า (2553, น. 197) กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึง กระบวนการที่บุคคลที่เป็นผู้นำมีอิทธิพล โน้มน้าว สร้างแรงบันดาลใจ จูงใจและสามารถทำให้บุคคลอื่นทำตามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม หน่วยงาน หรือองค์กร

สมคิด บางโม (2555, น. 219) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึงสมาชิกของกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เป็นผู้ที่แผ่อิทธิพลไปยังคนอื่นมากกว่าที่คนอื่นจะแผ่อิทธิพลมายังตน และสมาชิกคนอื่น ๆ ยอมรับโดยสมัครใจว่าบุคคลนั้นเป็นผู้นำกลุ่ม และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้ แต่สมาชิกกลุ่มยอมรับว่าเป็นผู้นำด้วยความจริงใจ

ชนงกรณ์ กุณทลบุตร (2556, น. 142) กล่าวว่า ผู้นำหมายถึงผู้ที่มีบทบาทหรืออิทธิพลเหนือความคิดหรือการกระทำของผู้อื่น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หรือโดยอำนาจตามระเบียบข้อบังคับขององค์กร หรือโดยอำนาจอย่างไม่เป็นทางการที่บุคคลมี

สรุป ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มมีอิทธิพลต่อกลุ่มชน และมีบทบาทในการนำกลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้

2) ความหมายของภาวะผู้นำ

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี (2550, น. 13) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง การโน้มน้าวและจูงใจผู้ตามให้ปฏิบัติตามเพื่อนำไป ตู้อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการขององค์กร ส่วน รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556, น. 14) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถหรือกระบวนการที่เป็นปฏิสัมพันธ์หรือเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของบุคคล ที่สามารถมีอิทธิพลต่อผู้อื่น กลุ่มคน สามารถสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความปรารถนา ทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา การ

ยอมรับ ความพยายาม การอุทิศตัว การใช้ความสามารถอย่างดีที่สุด และช่วยเพิ่มพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ในขณะที่ กิ่งกาญจน์ วรนิทัศน์ และคณะ (2553, น. 226) กล่าวว่า การเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถที่มีอิทธิพลต่อพนักงาน ในการเป็นอาสาสมัคร เพื่อปฏิบัติตามเป้าหมายขององค์กร และฉันทน์ ศรีทอง (2552, น. 78 ได้แยกภาวะความเป็นผู้นำได้เป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. ภาวะความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของผู้นำในการแนะนำชี้แนวทางและกำหนดวิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ตามและเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานสามารถปฏิบัติงาน จนสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. ภาวะความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของผู้นำที่ต้องเอาชนะจิตใจของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานให้ได้ เพื่อก่อให้เกิดความจงรักภักดี ความร่วมมือ ประสานใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยความเต็มใจ และอย่างเต็มความสามารถ ด้วยความกระตือรือร้น

3. ภาวะความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของผู้นำที่จะต้องบาคับันฟันฝ่าอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงาน รวมถึงการปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

4. ภาวะความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของผู้นำในการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นที่น่าเคารพนับถือของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานในหน่วยงาน จนก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เกิดความจงรักภักดี และความพร้อมที่จะทำงานให้ด้วยความเต็มใจเต็มกำลัง และอย่างกระตือรือร้น

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ให้ความหมายภาวะผู้นำ เช่น เนตร์พัฒนา ยาวิชรา (2550, น. 1) กล่าวว่า ภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่น โดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น เป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ซึ่งพิบูล ทีปะปาล (2550, น. 220) ได้สรุปความหมายของภาวะผู้นำว่า หมายถึง ความสามารถที่จะใช้ศิลปะความเป็นผู้นำโน้มน้าวบุคคลซึ่งเป็นผู้ตามให้เกิดความคล้อยตามยอมรับที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างเต็มที่ให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ วิเชียร วิทยาอุดม (2550, น. 3) กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึง ลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา เมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เป็นความสามารถที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการทำงานร่วมกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จ ภาวะผู้นำจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการฝึกฝนของแต่ละบุคคล ในทำนองเดียวกัน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2550, น. 196) กล่าวว่า ภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership)

เป็นศิลปะที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อผู้บริหารที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหา วางแผน และรับผิดชอบต่อความอยู่รอดหรือการพัฒนาองค์กร สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, น. 15) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ให้รับรู้ว่าจะไรคือความสำคัญ ให้สภาพความเป็นจริงขององค์กรแก่ผู้อื่น ช่วยให้เห็นทิศทาง และจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนภายใต้ภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551, น. 39) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลหนึ่งที่จะชักนำ กิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน หรือ เป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ ผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์กร เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร (2552, น. 29) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง การใช้กระบวนการของความสามารถของบุคคลที่ใช้อิทธิพลของตนในการชักชวน ชี้นำหรือชักจูงใจผู้อื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับ ดูบริน (DuBrin, 2007, p. 2) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์กร

สรุป ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการ บังคับบัญชาจูงใจ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ให้บุคคลอื่นร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานเพื่อ บรรลุเป้าหมายขององค์กรตามที่กำหนดไว้ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปร หนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า “บทบาทของผู้นำกลุ่ม” หมายถึง ผู้นำมีความซื่อสัตย์ สุจริตและความโปร่งใส มีบารมี แสวงหาองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีความสามารถในการจูงใจสมาชิกให้มุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ยึด มั่นการทำงานคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้ใช้น้ำและชุมชนก่อนตนเอง มีความรู้ความสามารถในการ แก้ปัญหาในทุกสถานการณ์ ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ และมีความสามารถในการเสริมสร้างเครือข่ายในการ ทำงาน

3) การวัดปัจจัยด้านบทบาทผู้นำ

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2551, น. 22) ได้สร้างตัวชี้วัดความเป็น ผู้นำที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 10 ตัวชี้วัด คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรมของ ผู้นำ ประกอบด้วย การเป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชน ทำงานโดยซื่อสัตย์โดยใช้ระบบคุณธรรม มี บารมีได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิก และเสียสละและตั้งใจทำงาน ด้านความสามารถของผู้นำ ประกอบด้วย การกล้าตัดสินใจ มีความสนใจที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจ ให้สมาชิก มีศักยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา รู้จักแหล่งขอความช่วยเหลือ มีการ กระจายงานหรือแบ่งงานกันทำ วิद्या นำเจริญสมบัติ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551, น. 27 - 33)

ได้สร้างเครื่องมือวัดความเป็นผู้นำที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของผู้นำชุมชนที่จะสร้างการรวมกลุ่มและกระบวนการทำงานได้ดี คือ ด้านอำนาจและสามารถสั่งการ ด้านการทำงานอย่างต่อเนื่อง ด้านการเสถียรภาพ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความโปร่งใส ด้านมีวิสัยทัศน์กล้าคิดกล้าทำ และด้านการเป็นที่ยอมรับจากภาครัฐ

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 88) ได้สร้างแบบวัดบทบาทผู้นำกลุ่มผู้ใช้ น้ำ จำนวน 380 คน จำนวน 9 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.8343

Ros (2010, pp. 140 - 141) ได้สร้างเครื่องมือวัดความเป็นผู้นำที่เป็นเงื่อนไข และความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทัศนคติ ประกอบด้วย จรรยาบรรณในการทำงานทางบวก มุ่งมั่นที่จะบริหาร โครงการชลประทาน ความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใส คำนึงถึงผลประโยชน์ของเกษตรกรชุมชนผู้ใช้น้ำก่อนตนเอง มีความรับผิดชอบ มีการเรียนรู้เพื่อที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน of โครงการ ด้านความรู้ และทักษะ ประกอบด้วย ความรู้และทักษะรวมถึงทักษะทางเทคนิคและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชลประทาน และทักษะการบริหารองค์กร และด้านการมีอำนาจ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบวัด บทบาทของผู้นำกลุ่มของ ไพริน นุชถาวร (2552, น. 88) มาใช้ตัดแปลงเนื่องจากมีค่าความเชื่อมั่นในระดับที่สูงและเป็นแบบวัดที่วัดกับผู้นำ ซึ่งผู้วิจัยได้ตัดแปลงข้อคำถามเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยแต่ละข้อของแบบวัดมีมาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่ดีมาก ถึง ต้องปรับปรุง

4) งานวิจัยเกี่ยวกับผู้นำ

กรมทรัพยากรน้ำ (2551, น. 22) พบว่า ผู้นำที่มีความสามารถในการกล้าตัดสินใจ มีความสนใจที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิก มีศักยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา รู้จักแหล่งขอความช่วยเหลือ มีการกระจายงานหรือแบ่งงานกันทำได้ และผู้นำที่มีคุณธรรม สามารถเป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชน ทำงานโดยซื่อสัตย์โดยใช้ระบบคุณธรรม มีบารมีได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิก เสถียรและตั้งใจทำงาน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กรมทรัพยากรน้ำ (2551 , อ้างถึงใน บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552, น. 173) ที่พบว่า ความสามารถของผู้นำ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม และจากการศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ กรณีศึกษา กลุ่มน้ำปิงและกลุ่มน้ำชายฝั่งตะวันออก พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ คือ ศักยภาพของผู้นำชุมชน โดยผู้นำ

ต้อง มีความจริงใจ ชอบช่วยเหลือและพัฒนางานในชุมชน เป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของมวลสมาชิกในชุมชน มีความสามารถในการกระตุ้นให้เกิดพลังในชุมชน เป็นนักการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร มีความคิดอ่านที่สอดคล้องกับสถานการณ์ มองการณ์ไกลเป็นการกระตุ้นผ่านการแสดงบทบาทของผู้นำชุมชน ในที่นี้บทบาทของผู้นำชุมชนต้องมีความพร้อมในการประสาน โน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหรือสมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผู้นำควรเป็นนักสื่อสารที่ดี เข้าใจค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอย่างดี รวมทั้งใช้ความสมานฉันท์ในการทำงานมากกว่าการใช้ อำนาจ/บทบาททางสังคม ในการควบคุมการแสดงออกของสมาชิกในชุมชน (บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552, น. 470) ส่วนการศึกษาของ ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 167) พบว่า บทบาทของผู้นำกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างประเมินสูงสุด คือ ผู้นำมีความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษาชลประทานในระดับแปลงนา การศึกษาถึงปัจจัยด้านผู้นำกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของ วิชาญ อมรากุล (2554, น. 99) ที่ศึกษาบุพปัจจัยและผลลัพธ์ของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ ในการลดข้อขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ กลุ่มน้ำแม่โจงส่วนที่ 1 พบว่า ตัวแปรลักษณะผู้นำที่ดี จะทำให้กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการประสบความสำเร็จ

ในทำนองเดียวกัน วิณา นำเจริญสมบัติ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2555, น. 27 - 33) กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน ผู้นำเข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับ เป็นเงื่อนไขสำคัญของผู้นำชุมชนที่จะสร้างการรวมกลุ่มและกระบวนการทำงานได้ดี คือ ด้านอำนาจและสามารถสั่งการ ด้านการทำงานอย่างต่อเนื่อง ด้านการเสถียรภาพ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความโปร่งใส ด้านมีวิสัยทัศน์กล้าคิด กล้าทำ และด้านการเป็นที่ยอมรับจากภาครัฐ และจากการศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ คือ ศักยภาพและบทบาทของผู้นำชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการรวบรวม หากผู้นำชุมชนมีความสนใจที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีบารมีได้รับการเคารพศรัทธาจากกลุ่มชาวบ้าน จะทำให้สมาชิกชุมชนเข้าร่วมเป็นอย่างดี ผู้นำที่มีบทบาทมาก เสถียรภาพ ตั้งใจทำงานมีข้อมูลความต้องการของสมาชิกอย่างเพียงพอ รวมทั้งมีกลยุทธ์ในการชักชวน สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกได้มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนร่วมมากขึ้น ก็จะส่งผลให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากขึ้น นอกจากนี้ผู้นำที่มีศักยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาแนวทางแก้ไข มีศักยภาพในการรวมกลุ่มและกระตุ้นจิตสำนึกของ

ชุมชน สามารถสื่อความคิดไปยังสมาชิกชุมชน จะส่งผลให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น (บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552, น. 173) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547, น. 2 - 19) ผู้นำ บทบาทผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิผลการมีส่วนร่วม ซึ่งความมุ่งมั่นของการเป็นผู้นำ ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพิ่มมากขึ้น (Asian Development Bank, 1012, p. 5) ซึ่งจากการศึกษาของ Ros (2010, p. 158) การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเกษตรกรชุมชนผู้นำ : กรณีศึกษาในกัมพูชา พบว่า ความสามารถในการเป็นผู้นำ ซึ่งประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือทัศนคติของผู้นำ ช่วยให้เกิดความไว้วางใจและ ความเคารพระหว่างผู้นำและเกษตรกรที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ความรู้และทักษะของผู้นำเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความไว้วางใจ ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการกระจายของน้ำ เพิ่มการสนับสนุนจากภายนอก และ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการชลประทาน ในขณะที่ผู้นำที่มีอำนาจ จะมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎระเบียบ สามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องและสร้างจิตสำนึกของท้องถิ่นได้

2.3.2.2 ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ

1) ความหมายของการรับรู้

คลนกา หงส์ทอง (2552, น. 4) การรับรู้ หมายถึงกระบวนการทางด้านความคิดที่เกิดขึ้น ในตัวบุคคลในการแปลความหมายสิ่งเร้า หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในสภาพแวดล้อมจากข้อมูลข่าวสารที่รับโดยอาศัยประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล

นิตยา สุภากรณ์ (2552, น. 7) ได้นิยามว่า การรับรู้ (Perception) หมายถึงกระบวนการที่บุคคลได้รับความรู้สึกและแปลความหมายหรือตีความจากสิ่งเร้าที่รับเข้ามาผ่านการวิเคราะห์โดยอาศัยความจำ ความรู้ ผสมผสานกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ออกมาเป็นความรู้ความเข้าใจ และวิวรรณ เสรีรัตน์ (2552, น. 116) กล่าวว่า การรับรู้เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลจัดระเบียบและตีความ ความรู้สึกประทับใจของตนเองเพื่อให้ความหมายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

เนตรพัฒนา ยวีราชา (2553, น. 261) การรับรู้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาในการเลือกที่จะรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น เป็นกระบวนการในการเลือกที่จะรับรู้ในเรื่องต่าง ๆ การจัดเรียงเรื่องราวที่รับรู้มา และการตีความสิ่งที่ได้รับรู้มา โดยการรับรู้ได้จะต้องผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ การมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น การรู้รสในสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น

รังสรรค์ โคมยา (2552, น. 69) ให้นิยามว่า การรับรู้ คือ กระบวนการภายในของอินทรีย์ (บุคคล) ในการรับรู้สิ่งเร้าผ่านประสาทสัมผัสทั้ง โดยเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบเป็นการใช้ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับทางประสาทสัมผัสเกี่ยวกับการรับรู้ การรับรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่มีผลต่อพฤติกรรม และการก่อตัวของเจตคติของบุคคล เกิดการได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้รับฟัง

สรรพสิ่ง ได้กลืนสัมผัส เป็นความรู้สึกที่เกิดจากประสาทสัมผัสโดยอวัยวะสัมผัส บุคคลประเมินคำ จากสิ่งที่รับรู้โดยอาศัยประสบการณ์และภูมิหลัง

นลินี พานสายตา (2555, น. 7) การรับรู้เป็นการทำความเข้าใจและตีความต่อสิ่งจากสภาพแวดล้อมให้กลายเป็นสิ่งที่มีความหมาย โดยการรับรู้แต่ละคนอาจจะตีความหมายนั้นออกเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน

ชื่นสุมล ไชยศิริ (2556, น. 12) การรับรู้หมายถึง กระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมเพื่อตีความหมายหรือแปลความหมายซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมและเจตคติของบุคคล

สรุป การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของบุคคล โดยได้รับการกระทบหรือสัมผัสและแปลความปัจจัยนำเข้าทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูกลิ้น และกายสัมผัส ทางใดทางหนึ่ง หรือหลายทางประกอบกัน แล้วทำการแปลผลโดยอาศัยประสบการณ์เดิมแต่ละบุคคลเพื่อสื่อความหมายกับสิ่งเร้านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า “การรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ” หมายถึง ผู้ใช้น้ำรับรู้ถึงปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในการพัฒนาคลองซอย และบำรุงรักษาคลองซอย การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร การปลูกพืชเกินอัตราที่กำหนด ปัญหาการแย่งชิงน้ำ และการขาดแคลนน้ำในอนาคต

2) การวัดปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ

ตามแนวคิดของ Beast (n.d. , อ้างถึงใน นิตยา สุภภรณ์, 2552, น. 30) ได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน 2 ระดับ คือ รู้ และไม่รู้

3) งานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552, น. 232) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, น. กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ผลการศึกษาบริบทพื้นที่ หลักการกระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ด้านปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรงมาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วสร้างความตระหนักร่วมกันนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตาม ประเมินผลเพื่อแก้ปัญหา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคน เน้นการมีส่วนร่วมให้ทุกคนมีความตระหนักในการเปลี่ยนชุมชนให้เสมือนบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนทุกวัย โดยการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนในระยะยาวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552) ได้ศึกษา การเสริมสร้างและพัฒนา กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ กรณีศึกษา กลุ่มน้ำปิงและกลุ่มน้ำชายฝั่งตะวันออก พบว่า การประสบปัญหาจากการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรน้ำ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของของกรมทรัพยากรน้ำ (2551 , อ้างถึงใน บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552, น. 163) พบว่า การ สร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำส่งผลต่อการเสริมสร้างและพัฒนา กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำป่าต้นน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง และ กลุ่มน้ำห้วยทับทัน และกิตติชัย รัตนะ (2550, น. 366) ที่พบว่า ปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร น้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ ท้อ จังหวัดตาก

Khalkheili and Zamani (2008, p. 7) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของ เกษตรกรในการจัดการชลประทาน : กรณีของ Doroodzan เชื้อนชลประทานเครือข่ายอิหร่าน พบว่า การรับรู้ปัญหา มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน

2.3.2.3 ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ

1) ความหมายของความรู้ความเข้าใจ

ความหมายของความรู้ (Meanings of Knowledge) นักวิชาการทั้งของ ไทยและต่างประเทศได้ทำการศึกษา คิดค้นเรื่องความรู้มายาวนานนับตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุค ปัจจุบันซึ่งท่านได้อธิบายและให้ทัศนะเกี่ยวกับความรู้ไว้แตกต่างกันตามสภาพการณ์ของแต่ละยุค สมัยแต่ ความรู้ความเข้าใจของบุคคลากรในองค์กรผู้ใช้น้ำเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้การบริหาร จัดการน้ำระบบชลประทานประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา รวบรวมสรุปความหมายของ ความรู้ และนำมากล่าวโดยสังเขป ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 232 , อ้างถึงใน วิจารย์ พานิช, 2552, น. 205) ให้นิยามว่า ความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษา เล่าเรียน การค้นคว้า หรือ ประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจาก ประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยินได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ องค์กรวิชาในแต่ละสาขา

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548, น. 21 - 22) ให้นิยามว่า ความรู้ คือ สารสนเทศที่มีคุณค่า ซึ่งมีการนำประสบการณ์ วิจัยญาณ ความคิด และปัญญาของมนุษย์มา วิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนการทำงาน หรือใช้ในการแก้ปัญหา

ชาย โปธิสิตา (2550, น. 74) ความรู้ หมายถึง ความสามารถทางด้านปัญญาในการเรียนรู้ในสาระต่าง ๆ โดยเริ่มจากที่ต่ำไปยังระดับที่สูงขึ้น คือความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

ปิยรัต พรณรังษี (2550, น. 5) ความรู้ เป็นการผสมผสานประสบการณ์ สารสนเทศ ความเข้าใจทักษะและความเชี่ยวชาญ รวมถึงสิ่งที่ได้รับการสั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าและถ่ายทอดที่นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการประเมิน ความเข้าใจและนำเสนอสารสนเทศและประสบการณ์ใหม่มาผสมรวมกัน

วิจารณ์ พานิช (2552, น. 1) ความรู้ คือ สิ่งที่ใช้อธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง อย่างสมเหตุสมผล เพื่อใช้ในการประเมิน เพื่อประกอบการตัดสินใจ และการปฏิบัติ ที่มีการสะสมเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา และนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรของตนเอง

ชัชวาลย์ ทัดศิวัช (2554, น. 2) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า คือ สิ่งที่มนุษย์สร้าง ผลิต ความคิด ความเชื่อ ความจริง ความหมาย โดยใช้ ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ตรรกะแสดงผ่านภาษา เครื่องหมาย และสื่อต่าง ๆ โดยเป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นไปตามผู้สร้าง ผู้ผลิตจะให้ความหมาย

คุณ ทิภา สงวนศักดิ์ศิริ (2554, น. 20) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง ประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อกระบวนการหรือข้อมูลสารสนเทศที่ผนวกด้วยความเข้าใจอันเกิดจากการเปรียบเทียบ การตีความวินิจฉัย และการตรวจสอบผลกระทบ ซึ่งทำให้เกิดคุณค่าสูง และพร้อมที่จะนำไปประยุกต์รู้จักคิดตัดสินใจ และปฏิบัติการ

วิมลพรรณ อาภาเวท และ นันทนา ปาบีดดา (2554, น. 23) ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ จากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า การปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

ชาญพิชญ์ วัฒนชัย (2554, น. 11) กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) คือ กระบวนการของการนำสารสนเทศและประสบการณ์ในอดีตมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามความต้องการของแต่ละบุคคล

คุณ ทิภา สงวนศักดิ์ศิริ (2554, น. 20) ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ คือ กรอบของการประสมประสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ในบริบท และความรู้แจ้งอย่างซ้ำซ้อน เป็นการประสมประสานที่ให้กรอบสำหรับการประเมินค่า และการนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมเข้าด้วยกัน และถูกนำไปประยุกต์ในใจของคนที่รู้ สำหรับในแง่ขององค์กรนั้น ความรู้มักจะสั่งสมในรูปเอกสาร หรือแฟ้มเก็บเอกสารต่าง ๆ รวมไปถึงสั่งสมอยู่ในการ

ทำงาน อยู่ในกระบวนการ อยู่ในการปฏิบัติงาน และอยู่ในบรรทัดฐานขององค์กร ซึ่งความรู้จะเกิดจากสารสนเทศ และสารสนเทศจะเกิดจากข้อมูล

ชาญพิชญ์ วัฒนชัย (2555, น. 11) ความรู้ หมายถึง การผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ในบริบทและความรู้ชัดแจ้ง เป็นการผสมผสานที่ให้กรอบสำหรับการประเมินค่าเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติหรือการแก้ปัญหา

Sallis and Jones (2002, pp. 2 - 10 , อ้างถึงใน วิจารณ์ พานิช, 2552, น. 205) กล่าวว่า ความรู้เป็นทรัพย์สินที่มีค่าและมีความสำคัญยิ่งขององค์กรในการสร้างสรรค์และเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์และบริการซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมในการนำความรู้ ผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมในการนำความที่ฝังลึกในตัวคน (Tacit Knowledge) กับความรู้ที่เปิดเผย (Explicit Knowledge) มาใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาองค์กร โดยองค์กรจะต้องมีการตระหนักและกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ขององค์กรว่า ความรู้เป็นสิ่งขับเคลื่อนหลักที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

สรุป ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษา เล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง อย่างสมเหตุสมผล เพื่อใช้ในการประเมิน เพื่อประกอบการตัดสินใจ และนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและองค์กร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า “ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ” หมายถึง ผู้ใช้น้ำมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการใช้น้ำและบำรุงรักษา กวาระเบียบข้อบังคับการใช้น้ำชลประทาน การจัดการน้ำในระดับแปลงนา บทบาทเจ้าหน้าที่ และบทบาทของตนเอง

2) การวัดปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ

สุวิมล ศิริกานันท์ (2551, น. 111) กล่าวว่า ความรู้ความเข้าใจเป็นตัวแปรที่คุณลักษณะแฝง และมีแบบการวัดหลายแบบ ในการวัดตัวแปรความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการมีบริหารจัดการจัดการทรัพยากรน้ำ ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ได้นำแบบการวัดความรู้ความเข้าใจแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง (The Alternative – Choice Form) ชนิดถูกผิด (Right – Wrong variety)

3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

สุธรรม จันทรา (2556, น. 130) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษา โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับต่ำมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจาก

โครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนความรู้ระดับปานกลาง และกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับจัดการทรัพยากรน้ำในระดับต่ำมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับปานกลางมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง ส่วนสรวิษฐ์ทิพรัตนเดช (2555, น. 207) ได้ศึกษาถึงพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก –แม่จัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานขององค์กรผู้ใช้น้ำด้วยกระบวนการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานทั้งระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ระดับเจ้าหน้าที่ชลประทาน และ หน่วยงานของกรมชลประทาน ขาดความรู้ความเข้าใจในระดับบริหารจัดการชลประทาน ได้แก่ ความเข้าใจในขั้นตอนการบริหารจัดการชลประทาน กฎระเบียบข้อบังคับชลประทาน และ ขาดความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน ซึ่ง โสภิตา สุรินทะ (2553, น. 113) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนแตกต่าง ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552) ซึ่งได้ศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ กรณีศึกษา ลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำชายฝั่งตะวันออก พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ และไพลิน นุชถาวร (2552, น. 157) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน , น. กรณีศึกษา โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำทุกชั้น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะถวิล วดีบุริกุล (2552, น. 16) กล่าวว่า เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ถึงแม้ว่าบางกิจกรรมจะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมายการมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ และสอดคล้องการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ คือ ความรู้ด้านการจัดการลุ่มน้ำ (กิตติชัย รัตนะ, 2550 , น. 366)

และผลการศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในโปรแกรมบริหารจัดการ
 กลุ่มน้ำ ในอิหร่าน พบว่า ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับ โปรแกรมจัดการกลุ่มน้ำมีความสัมพันธ์กับระดับ
 ของการมีส่วนร่วม โดยผู้ที่เข้าร่วมต้องมีความรู้เพียงพอในด้านวัตถุประสงค์ องค์ประกอบกร
 ทำงาน และความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ โปรแกรมการจัดการกลุ่มน้ำ แบคเฮอร์เรียน (Bagherian et al.,
 2009, น. 536)

2.3.2.4 ปัจจัยด้านทัศนคติต่อการจัดการน้ำ

1) ความหมายของทัศนคติ

มีนักจิตวิทยาและวิชาการได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ดังต่อไปนี้
 สุภการ์ พลนิกร (2548, น. 226) กล่าวว่าทัศนคติ คือ วิธีการที่แต่ละคน
 คิด รู้สึก และการกระทำต่อสภาวะแวดล้อม หรือปริมาณของความรู้ (Affect of Feeling Quantity)
 ทั้งทางบวกและทางลบที่มีต่อสิ่งที่มีมากระตุ้นต่าง ๆ หรือเป็นความโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ใน
 การตอบสนองต่อวัตถุใด ๆ ทั้งในด้านที่ดีและไม่ดีด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย

คมลนรรจน์ บากา และคณะ (2548, น. 11) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง
 ความโน้มเอียงของบุคคลอันเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่จะตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด
 อาจเป็นบุคคล วัตถุ เหตุการณ์ ในลักษณะที่สนับสนุนหรือคัดค้าน ทัศนคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกต
 ได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่มีความคงที่

พิบูล ทีปะปาล (2550, น. 60) กล่าวว่า ทัศนคติคือแนวทางที่เราคิด รู้สึก
 หรือมีท่าทีที่จะกระทำต่อบางสิ่งบางอย่างในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา

ณัฐพันธุ์ เขจรนนท์ (2551, น. 43) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความ
 โนมเอียงในทางบวกหรือลบ ที่บุคคลจะตอบสนองต่อเป้าหมายบุคคลหรือเหตุการณ์ ทัศนคติจะ
 สะท้อนความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและอยู่รอบตัวเขา เช่น ตนเอง ครอบครัว
 งาน เพื่อนร่วมงาน และสังคม เป็นต้น โดยที่บุคคลอาจจะแสดงออกด้วยความตั้งใจหรือความเคย
 ชิน ทัศนคติจึงมีลักษณะเป็นระดับความรู้สึกที่เรามีต่อสิ่งต่าง ๆ และจะเห็นได้จากปฏิกิริยาได้ตอบ
 ว่าชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งเป็นระดับทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2552, น. 94) กล่าวว่าทัศนคติ หมายถึง
 ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึง ความโน้มเอียงที่เกิดจากการ
 เรียนรู้ในการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นไปในทิศทางสม่ำเสมอ การเกิดทัศนคติเกิดจากข้อมูลที่แต่ละ
 คนได้รับ

เนตรรุ่ง อยู่เจริญ (2553, น. 42) ทัศนคติเป็นความรู้สึกที่เป็นแนวโน้มการ
 แสดงออกมาของบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งทั้งทางบวกและทางลบมากหรือน้อย ชอบหรือไม่ชอบ

ทัศนคติจะเกิดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลซึ่งจะแตกต่างกันไปอันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้ การเล็งดูของครอบครัว สิ่งแวดล้อมและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ทัศนคติไม่ใช่สิ่งที่มั่นคงแน่นอนตลอดไปอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้

สรุป ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติอาจเป็นบวกหรือลบ ถ้าบุคคลมีทัศนคติบวกกับสิ่งใด ก็จะมีพฤติกรรมที่เผชิญกับสิ่งนั้น ถ้ามีทัศนคติลบก็จะหลีกเลี่ยง ทัศนคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้และเป็นการแสดงออกของค่านิยมและความเชื่อของบุคคล ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า **“ทัศนคติต่อการบริหารจัดการน้ำ”** หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้ใช้น้ำ ต่อกลุ่มผู้ใช้น้ำ เจ้าหน้าที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2) การวัดปัจจัยด้านทัศนคติต่อการจัดการน้ำ

โสภิตา สุรินทะ (2553, น. 70) ได้สร้างแบบวัดทัศนคติของผู้ใช้น้ำ จำนวน 176 คน ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

นเรศ ชมบุญ (2555, น. 11) ได้สร้างแบบวัดปัจจัยด้านทัศนคติของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 547 คน ใช้มาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด จำนวน 12 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.46 - 0.80 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่า 0.89

ชัชวฤทธิ์ ปนารักษ์ (2555, น. 16) ได้สร้างแบบวัดทัศนคติโดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ จิตลักษณะของพัฒนาการจังหวัด ที่อยู่ในรูปความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ การตระหนักและมองเห็นประโยชน์ของการบริหารงาน และ การมองเห็นโทษของการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ และความพร้อมในการบริหารงาน เป็นแบบวัดที่สร้างขึ้นเองมีจำนวน 10 ข้อ แต่ละข้อมีลักษณะเป็นประโยคประกอบมาตรฐานประเมิน 6 หน่วยประกอบตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability Coefficients) = 0.94

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบวัดทัศนคติ ของโสภิตา สุรินทะ (2552, น. 70) มาประยุกต์ใช้ซึ่งเป็นมาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับทัศนคติ

โสภิตา สุรินทะ (2553, น. 113) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามทัศนคติ ผู้ที่มีทัศนคติสูงจะมีระดับการมีส่วนร่วมสูง เนื่องจากบุคคลที่มีทัศนคติสูงได้รับอบรมและรู้หลักการบริหารจัดการน้ำให้ใช้ประโยชน์อย่าง

ยังยืนทำให้มีระดับการมีส่วนร่วมสูง สรุปได้ว่า ทักษะคิดต่อการจัดการน้ำมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ

Chandran and Chackacherry (2004, pp. 77 - 79) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน พบว่า ทักษะคิดต่อการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรผู้ใช้น้ำมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน

Khalkheili and Zamani (2008, p. 7) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน, น. กรณีของ Doroodzan เขื่อนชลประทานเครือข่ายอิหร่าน พบว่า ทักษะคิดของเกษตรกรที่มีต่อการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการชลประทาน ทักษะคิดต่อบุคลากรของรัฐผู้มีอำนาจ และ ทักษะคิดที่มีต่อบุคลากรศูนย์ส่งเสริมการเกษตร มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน

Bagherian et al. (2009, p. 532) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน โปรแกรมบริหารจัดการลุ่มน้ำ ในอิหร่าน พบว่า ทักษะคิดของประชาชนมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำ ประชาชนที่มีทักษะคิดที่ดีมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในโปรแกรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ

Gholifar and Sharif (2010, p. 1065) ได้ศึกษา ผลกระทบของทุนทางสังคมที่มีแนวโน้มให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ จากวิเคราะห์การถดถอยที่เกี่ยวข้องกับแนวโน้ม ของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างแนวโน้มของเกษตรกรที่จะมีส่วนร่วมในสมาคมผู้ใช้น้ำ พบว่า ทักษะคิดเกษตรกรต่อสมาคมผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์ทางบวกกับแนวโน้มการมีส่วนร่วมที่ระดับนัยสำคัญ .01 โดยเกษตรกรมีความเชื่อมั่นว่าสมาคมผู้ใช้น้ำ มีความยุติธรรมในการกระจายน้ำ และสามารถทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.3.2.5 ปัจจัยด้านความตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรน้ำ

1) ความหมายของความตระหนัก

กนกวรรณ เรื่องรักเรียน (2551, น. 11) ความตระหนัก หมายถึง การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาหรือจากประสบการณ์ โดยอาศัยการเก็บสะสมประสบการณ์ การที่บุคคลจะมีความตระหนักนั้นจะต้องมีความเข้าใจ และจะต้องแสดงออกมาในรูปแบบของการปฏิบัติหรือรูปแบบของพฤติกรรม

วีระชน ขาวผ่อง (2551, น. 42) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง สภาวะการณ์มีผลให้เกิดความรู้สึกรับรู้มุ่งสู่สภาวะจิตแห่งตน คือ ทักษะคิด ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ อันจะก่อให้เกิดความตระหนัก และจิตสำนึก

พงษ์ชัย เกลิมกลิ่น (2551, น. 50) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่เป็น อารมณ์ความรู้สึกด้านทัศนคติ ค่านิยม ความชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดีที่ได้จากการประเมินสิ่งเร้า ต่าง ๆ ของบุคคลนั้น

เชวฤทธิ จงเกษกรณ์ (2552, น. 87) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ต่อสิ่งหนึ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วมีความรู้สึก มีความสำนึกและยอมรับถึงถึงสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งบุคคลจะแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและพยายามที่จะคิดหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นไปในทางที่ทำให้เกิดผลดีกว่าเดิม

ศราพร ไกรยปักษ์ (2553, น. 43) ความตระหนัก คือ สภาวะการณ์มีผลให้เกิดความรู้สึก การรับรู้มุ่งสู่สภาวะจิตแห่งตนคือทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ อันจะก่อให้เกิดความตระหนัก และจิตสำนึก

วิมลพรรณ อาภาเวท และ ฉันทนา ปาปีดดา (2554, น. 23) ได้กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในอันเนื่องจากบุคคลเคยมีประสบการณ์ เคยรับรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

เอกลักษณ์ ธนเจริญพิศาล (2554, น. 18) ความตระหนัก คือ การรับรู้แบบถูกคิดขึ้นมากะทันหันซึ่ง การถูกคิดนี้จะเป็นสิ่งที่คล้ายความรู้สึกกับจนบางครั้งไม่สามารถแยก แยกได้ว่าเป็นการตระหนักถึงหรือเป็นอารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นแบบกะทันหัน ทั้งนี้การความตระหนักจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว การกระทำในอดีตและสิ่ง ที่ส่งผลกระทบต่ออารมณ์และความรู้สึก โดยทั้งหมดเป็นองค์ประกอบเป็นผลของการกระทำ

สรุปว่า ความตระหนัก หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เป็นอารมณ์ความรู้สึกด้านทัศนคติ ค่านิยม ความชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี โดยแสดงออกมาในรูปแบบของการปฏิบัติหรือรูปแบบของ พฤติกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปร ว่า “ความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรน้ำ” หมายถึง ผู้ใช้น้ำมีพฤติกรรมความรู้สึกที่แสดงถึงความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ต้องใช้อย่างระมัดระวัง และควรร่วมกันอนุรักษ์ ทรัพยากรน้ำ รวมทั้งป่าต้นน้ำ

2) การวัดปัจจัยด้านความตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรน้ำ

เชวฤทธิ จงเกษกรณ์ (2552, น. 133) ได้สร้างเครื่องมือวัดความตระหนักของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 35 ข้อ ใช้มาตราวัด 5 ระดับ ตั้งแต่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ในการวัดตัวแปรความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรน้ำที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือของ เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552, น. 133) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มาปรับใช้

วิมลพรรณ อภาเวท และ ลันทนา ปาปีดธา (2554, น. 23) ได้สร้างเครื่องมือวัดความตระหนักต่อสถานะโลกร้อนของประชาชน จำนวน 1,200 คน มีข้อคำถาม 15 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับความตระหนัก

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2551, น. 22) ได้ศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ, น. กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำมูล พบว่า ความตระหนักของสมาชิกชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) จิตสำนึกรักท้องถิ่น 2) ภาคภูมิใจในท้องถิ่น 3) สำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากร 4) ตระหนักถึงปัญหาผลกระทบร่วมกัน 5) ต้องการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ

กรมทรัพยากรน้ำ (2551 , อ้างถึงใน บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552, น. 163) การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำป่าต้นน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคอง และลุ่มน้ำห้วยทับทัน พบว่า ความตระหนักของสมาชิกชุมชนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2552, น. 50) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ผลการศึกษาบริบทพื้นที่ หลักการกระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ด้านปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากความร่วมมือของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรงมาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วสร้างความตระหนักร่วมกันนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตาม ประเมินผล เพื่อแก้ปัญหา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทำเงิน มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคน เน้นการมีส่วนร่วมให้ทุกคนมีความตระหนักในการเปลี่ยนชุมชนให้เสมือนบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนทุกวัย โดยการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนในระยะยาวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

Faham, et al. (2008, p. 487) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทในชาติ แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการอย่างยั่งยืนทรัพยากรดินและน้ำ ใน

ลุ่มน้ำฮาเบิ้ล – รูด อิหร่าน พบว่า ความตระหนักในเป้าหมายของแผน ความตระหนักของผลกระทบต่อการเสื่อมสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชนบท

2.3.2.6 ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ

1) ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (Satisfaction) คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นได้รับในสิ่งที่ตนเองต้องการ หรือเป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองได้วางไว้ ซึ่งระดับความพึงพอใจของบุคคลจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบที่แตกต่างกันแล้วแต่บุคคล สรุปว่า ความพึงพอใจคือ ความรู้สึกพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจก็จะเกิดความพอใจ ชอบใจ เกิดเป็นทัศนคติด้านบวก ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และทัศนคติด้านลบที่แสดงให้เห็นถึงสภาพความไม่พึงพอใจ ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกของทัศนคติซึ่งไม่จำเป็นต้องแสดงหรืออธิบายเชิงเหตุผลเสมอไปก็ได้ ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นเพียงปฏิกิริยาด้านความรู้สึกต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นที่แสดงผลออกมาในลักษณะของผลลัพธ์สุดท้ายของขบวนการประเมินโดยบ่งบอกถึงทิศทางของผลประเมินว่าจะเป็นไปได้ในลักษณะทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่มีปฏิกิริยา คือ เฉย ๆ ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นนั้นก็ใด โดย วิเชียร วิทย์อุดม (2550, น. 76 - 77) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทัศนคติโดยทั่วไปของบุคคลที่มีต่องานของตนและความพึงพอใจในงานของพนักงานภายในองค์กรทุกระดับ จะมีผลต่อความมีประสิทธิภาพในการทำงาน และมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงาน เมื่อพนักงานมีความพอใจในงานจะเกิดความรู้สึกที่ดี ส่วน วัลลพ ล้อมตะคุ (2554, น. 44) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกโดยรวมของพนักงานที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานที่ทำอยู่เป็นความรู้สึกที่ได้รับการตอบสนองทั้งทางร่างกายและจิตใจสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมในการทำงานว่าพอใจ หรือไม่พอใจมีความสุขหรือไม่มีความสุข และปทุมพร โพธิ์กาศ (2554, น. 45) ความพึงพอใจ (Satisfaction) หมายถึง ระดับความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยา นักวิจัย และนักบริหารได้นิยามความพึงพอใจไว้ดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2552, น. 18) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจของลูกค้านั้นเป็นระดับความรู้สึกของผู้รับบริการซึ่งประกอบด้วย ดังนี้

1. ความพอใจของความสะดวกที่ได้รับจากการบริการ
2. ความพอใจต่อการประสานงานผู้บริการ

3. ความพอใจต่อการต้อนรับและการเอาใจใส่ของผู้ให้บริการ
4. ความพอใจกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ
5. ความพอใจต่อคุณภาพบริการ
6. ความพอใจต่อการใช้บริการ

Vroom (1964, p. 8) ได้กล่าวว่า ทักษะคิดและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสามารถ interchangeable ได้ เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทักษะคิดด้านบวกจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้นและทักษะคิดด้านลบจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความไม่พึงพอใจ

Wolman (1973, p. 348) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ต้องการหรือตามแรงจูงใจ

สรุป ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้ชื่อตัวแปรว่า “ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ” หมายถึง ผู้ใช้น้ำมีความรู้สึกที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ ที่ส่งเสริมการใช้น้ำ จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ การจัดการน้ำอย่างเป็นธรรม การกำหนดเวลาการใช้น้ำ คำแนะนำแก้ปัญหาการขัดแย้งเรื่องน้ำ และการจัดสรรน้ำที่เพียงพอต่อพื้นที่เพาะปลูก

2) การวัดปัจจัยความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ได้สร้างแบบวัดความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ จำนวน 380 คน ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่พอใจมากที่สุด ถึง พอใจน้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.8896

โสภิตา (2552, น. 70) ได้สร้างแบบวัดความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ จำนวน 176 คน ประกอบด้วย ข้อคำถาม 3 ข้อ เป็นคำถามปลายปิด 5 ระดับ พอใจเป็นอย่างยิ่ง ถึง พอใจน้อย

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (2541, น. 17) ได้สร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจของประชาชนทั่วไปต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของกรมควบคุม จำนวน 10,319 คน ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุดถึง น้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.8343

ในการวัดตัวแปรความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือของไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่พอใจมากที่สุด ถึง พอใจน้อยที่สุด มาปรับใช้

3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โสภิตา สุรินทะ (2553, น. 113) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน , น. กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ความพึงพอใจในการจัดการน้ำ ประกอบด้วยความพึงพอใจต่อเส้นทางของคลองส่งน้ำ ความพึงพอใจต่อปริมาณ ความพึงพอใจต่อการจัดการน้ำ และความพึงพอใจต่อการใช้ น้ำ มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของไพลิน นุชถาวร (2552, น. 169) ในศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน , น. กรณีศึกษา โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำทุกชั้น

Khalkheili and Zamani (2008, p. 7) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน, น. กรณีของ Doroodzan เขื่อนชลประทานเครือข่ายอิหร่าน พบว่า ความไม่พอใจต่อผู้ประกอบการ เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการชลประทาน

Bagherian et al. (2009, p. 532) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโปรแกรมบริหารจัดการลุ่มน้ำ ในอิหร่าน พบว่า ความพึงพอใจของโปรแกรม เป็น 1 ใน 5 ปัจจัย ที่ให้การทำนายที่ดีที่สุด สำหรับระดับของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมการจัดการลุ่มน้ำ

Alam et al. (2012, p. 271) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม, น. การศึกษาเปรียบเทียบสองระบบชลประทานในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศปากีสถาน พบว่า ความพึงพอใจของเกษตรกร มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการ โครงการชลประทาน

2.3.2.7 ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1) ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน

วรวิทย์ อวิรุทธวรกุล และ ชีระพงษ์ มาลัยทอง (2550, น. 41 - 42) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสร้างไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง

วีณา นำเจริญสมบัติ และ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551, น. 29) ได้ให้ความหมาย องค์กรชุมชนที่มีพลัง คือ องค์กรที่มีความสามารถในการจัดกิจกรรมของตนเองได้ สามารถจัดสรรสิทธิการเข้าถึงและแบ่งปันทรัพยากรระหว่างสมาชิกใน ชุมชนอย่างเป็นธรรม สร้าง กฎเกณฑ์ ข้อตกลงในการใช้ประโยชน์ที่มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับส่วนรวม รวมทั้ง มีความสอดคล้องกับข้อกฎหมายต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการตัดสินใจ มีกลไกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นเอกภาพ และสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานได้ ที่สำคัญต้องเป็น องค์กรชุมชนที่ทำงานได้โดยไม่ยึดติดกับเงื่อนไขของทุนหรือ งบประมาณ หากแต่ความตั้งใจทำงานนั้น เกิดจากการเห็นคุณค่าของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552, น. 39 - 42) ศักยภาพชุมชนเป็น เครื่องบ่งชี้ถึงขีดความสามารถสูงสุดที่ชุมชนจะตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาและการจัดการชุมชน บนพื้นฐานของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ฉะนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีศักยภาพที่แตกต่างกัน และความแตกต่างเหล่านี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุนหลายประการดังนี้

1. ขีดความสามารถในการเรียนรู้ ในที่นี้หมายถึง ขีดความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มองค์กรชุมชน หรือสมาชิกในสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่จะเข้าถึงความรู้และสามารถจัดการความรู้ได้อย่างเป็นระบบ หมวดยุคและประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ตามครรลองของชุมชน โดยทั่วไปขีดความสามารถในการเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางการศึกษา แหล่งความรู้ โดยรอบ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ถ่ายทอดความรู้ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของบุคคล

2. ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ในที่นี้หมายถึงทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ตามความต้องการได้ เช่น ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และแหล่งน้ำ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

3. สมาชิกในชุมชน หมายถึงบทบาทของสมาชิกในชุมชน ศักยภาพของความเป็นผู้นำในชุมชน ระบบการได้มาซึ่งผู้นำ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของในชุมชน ต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อย่างแข็งขัน การแสดงบทบาทของสมาชิกในชุมชนจะมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ประเด็นปัญหาที่กระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ความรุนแรงของปัญหา ความเป็นเอกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ความซับซ้อนของโครงสร้างการผลิตในชุมชน หรือแม้กระทั่งจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชน เหล่านี้เป็นต้น

4. ระบบการบริหารจัดการชุมชน เป็นปัจจัยที่ควรพิจารณาอย่างละเอียดลึกซึ้งอย่างยิ่ง เนื่องจากแม้ว่าในแต่ละชุมชนจะมีทรัพยากรธรรมชาติหรือบทบาทการมีส่วนร่วม

ร่วมของสมาชิกในชุมชนมากนักน้อยเพียงใดก็ตามแต่หากจากระบบการบริหารจัดการที่ดี ก็ส่งผลกระทบต่อความไม่มีศักยภาพของชุมชนตามไปด้วย ระบบการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การระดมสมาชิกในชุมชน การระดมทุน การกำหนดกฎเกณฑ์กติกาในการจัดการชุมชน การจัดตั้งกลุ่มตามวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพลังอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มภายนอก นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับการพัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน หรือแม้กระทั่งหลักในการปกครองท้องถิ่นที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญของการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชุมชนทั้งสิ้น

มานิตตา ชาญไชย (2552, น. 11) กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่คนในชุมชนรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชน การมีความรักความเอื้ออาทรกันของคนในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาชุมชนทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556, น. 64) ได้สรุปว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งดำเนินการ โดยมีผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ชนธัญ แสงพุ่ม และคณะ (2554, น. 8) ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการกระบวนการและทรัพยากรภายในชุมชนได้เป็นอย่างดีเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้นของคนในชุมชน มีการประสานและเชื่อมโยงการทำงาน ๆ ของชุมชนได้อย่างเป็นเอกภาพ รวมถึงให้ความสำคัญกับการพึ่งตน

สรวิทย์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 49) กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนหนึ่ง ๆ มีความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลในทุกระดับ ใฝ่เรียนรู้และปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและรวมพลังความคิด และความร่วมมือกันสร้างสรรค์ชุมชนและสังคมให้เกิดความสงบสุข ร่วมเย็นอย่างทั่วหน้ากัน

สุมาลี สันติพลวุฒิ โสมสกา เพชรานนท์ และสมหมาย อุดมวิทิต (2556, น. 363) กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ชุมชนมีลักษณะและองค์ประกอบทางด้านทุนทางการเงิน ทุนที่สร้างขึ้น ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนธรรมชาติ รวมทั้งมีปัจจัยนำเข้าและหรือกระบวนการดำเนินการที่เกื้อหนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องเมื่อมีการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่สูญเสียลักษณะเฉพาะของชุมชน

สรุป ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกชุมชนรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น สามารถบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนได้ มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง พึ่งพาอาศัยร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีผู้นำในการประสาน

ความคิด องค์กรในชุมชน และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า “ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ” หมายถึง ผู้ใช้น้ำ มีความสามัคคีในการบริหารจัดการน้ำในระดับกลุ่มผู้ใช้น้ำ และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รัฐบาล ทบพาทหน้าที่ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมด้านการใช้น้ำและบำรุงรักษา สร้างกฎเกณฑ์ กติกา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการใช้น้ำและการบำรุงรักษา จัดทำแผนการใช้น้ำและบำรุงรักษา อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้น้ำ และผู้ใช้น้ำมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ได้รับมอบหมาย

2) การวัดปัจจัยด้านความเข้มแข็งของชุมชน

วรวิทย์ อวิรุทธ์วงกุล และ ชีรพงษ์ มาลัยทอง (2550, น. 43) ได้พัฒนาคำชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการวัดความเข้มแข็งของชุมชน จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1.ชุมชนพึ่งตนเองได้ 2.ชุมชนเกื้อกูลกัน 3. การมีส่วนร่วมของชุมชน
โครงการปริญญาเอกพัฒนศึกษาศาสตร์

มานิตตา ชาญไชย (2552, น. 19) ได้กำหนดตัววัดความเข้มแข็งของชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน 2. ความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน 3. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน และ 4. ความรักและหวงแหนชุมชน

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ได้สร้างแบบวัดความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 380 คน ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.8034

สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556, น. 64) ได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านการเมืองและการปกครอง ด้านองค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรม ด้านการเรียนรู้ และด้านเศรษฐกิจ เพื่อเป็นเครื่องมือในการวัดความเข้มแข็งของชุมชน

ในการวัดตัวแปรความเข้มแข็งของกลุ่มที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือของไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด มาปรับใช้

3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2551, น. 22) ได้ศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำมูล พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในเรื่องเข้าร่วมทำกิจกรรมหมู่บ้าน ความสามัคคีระดับหมู่บ้าน/ครัวเรือน การแสดงความเห็นเพื่อชุมชน มีการระดมความคิดเห็น

ปัญหา จัดกิจกรรมเรียนรู้ในชุมชน จัดทำแผนชุมชนที่สนองความต้องการของสมาชิก สมาชิก รับผิดชอบต่อหน้าที่ กรรมการหมู่บ้านขยันขันแข็งร่วมรักษากฎระเบียบกติการ่วมกัน และมีคน เยี่ยมชมศึกษาดูงาน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่า ต้นน้ำ

ฉันทนรี ศรีทอง (2552, น. 417) กล่าวว่า ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา บริหารจัดการกิจกรรม การพัฒนาด้วยพลังของชุมชนเองประเด็นหลักอยู่ที่ประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน เพื่อทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นจากสภาพเดิมที่ เป็นอยู่อย่างมีแผนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมชุมชน มีการถ่ายทอดวิธีคิด ขั้นตอนการปฏิบัติงานแก่เยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดกิจกรรมของชุมชนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

สำนักวิจัยพัฒนา และอุทกวิทยา (2552, น. 158 - 160) ได้ศึกษาการ เสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ เพราะการที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมสมาชิกชุมชนจะต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพการ พัฒนาของตนเองและชุมชน โดยพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน มีการเรียนรู้ผ่าน กระบวนการของชุมชน

วิชาญ อมรากุล (2554, น. 99) ได้ศึกษา บุปบังจัยและผลลัพธ์ของการ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ ในการลดข้อขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ ลุ่มน้ำแม่โขงส่วน ที่ 1 และกก พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน จะทำให้กระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เชิงบูรณาการประสบความสำเร็จ

สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556, น. 58) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนในจังหวัดเชียงราย พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีจำนวน 4 ปัจจัยคือ กระบวนการเรียนรู้ ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่านิยมวัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ทั้ง 4 ปัจจัยนี้เป็นเหมือนตัวเชื่อมโยงการทำงานของกลุ่ม หรือองค์กรชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของแต่ละกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชน โดยอาศัย ความร่วมมือของชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพราะแต่ละกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกทุกคนจะมีความรัก ความสามัคคีมีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมให้เกิดการดำเนิน กิจกรรมร่วมกัน

2.3.2.8 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

1) ความหมายการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

ขวัญดาว กล้ารัตน์ (2554, น. 92) การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหรือกลุ่มคนที่บุคคลนั้นมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งสิ่งทีบุคคลได้รับการช่วยเหลือได้แก่ ด้านอารมณ์และสังคม ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านวัตถุสิ่งของต่าง ๆ

นราธิป จำรัสศรี (2554, น. 10) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก หมายถึงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ด้านเงินทุน ด้านวิชาการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้านการการพัฒนาองค์การ ได้แก่การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน และด้านติดตามประเมินผล

จุเดือน พันธุมนาวิ (2547, น. 119) การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยผู้ที่ให้การสนับสนุนทางสังคมจะให้การสนับสนุน 3 ด้าน คือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์

Barrera (1983 , อ้างถึงในขวัญดาว กล้ารัตน์, 2554, น. 92)

ให้ความหมายว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นความใกล้ชิด การช่วยเหลือ โดยให้สิ่งของ แรงงาน ให้คำแนะนำและข้อมูล

Pender (1987, p. 396 , อ้างถึงใน ขวัญดาว กล้ารัตน์, 2554, น. 92)

ให้ความหมายว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การได้รับการยอมรับ การเป็นที่รักและนับถือ รวมทั้งการมีคุณค่าเป็นที่ต้องการสำหรับบุคคลอื่น ๆ โดยได้รับจากกลุ่มบุคคลในระบบของสังคมนั้นเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านจิตใจ วัตถุ ข่าวสาร คำแนะนำซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหรือกลุ่มคนที่บุคคลนั้นมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งสิ่งทีบุคคลได้รับการช่วยเหลือ ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านงบประมาณ ด้านอารมณ์และสังคม ทางด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า “การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก” หมายถึง ผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม การบำรุงรักษาและพัฒนา ระบบชลประทาน มีการสนับสนุนทางวิชาการโดยการให้ความรู้ และเปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วน

ร่วมในการกำหนดระเบียบข้อบังคับการใช้น้ำและบำรุงรักษาที่สอดคล้องกับพื้นที่ และตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านส่งน้ำของเจ้าหน้าที่ชลทวน

2) การวัดปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ได้สร้างแบบวัดการได้รับการสนับสนุนจากโครงการ จำนวน 380 คน ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.8034

เสาวนิจ นิจอรรถชัย และ มาลี สันติอิศร์ศักดิ์ (2553, น. 67) ได้สร้างแบบวัดปัจจัยการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย ด้านการสนับสนุนจากครอบครัว ด้านการสนับสนุนจากชุมชน และด้านการสนับสนุนจากรัฐ/ เอกชน มีข้อคำถาม 35 ข้อ นำมาใช้กับผู้สูงอายุ จำนวน 416 คน มีความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา .82

ขวัญดาว กล้ารัตน์ (2554, น. 92) ได้สร้างแบบวัดปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย ด้านอารมณ์ ด้านการสิ่งของบริการ และด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นแบบวัดประเภทมาตราส่วนประมาณค่า มีข้อคำถาม 15 ข้อ ประกอบด้วย มาตรวัด 5 ระดับ จาก “มากที่สุด” ถึง “น้อยที่สุด” นำมาใช้กับผู้สูงอายุ จำนวน 400 คน มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.913

ชฎิล สมรภูมิ (2554, น. 117) ได้สร้างแบบวัดปัจจัยการสนับสนุนทางสังคม ข้อคำถามทั้งเชิงลบและเชิงบวก จำนวน 9 ข้อ โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จากเห็นด้วยมากที่สุด ถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด นำไปใช้กับกลุ่มนักเรียน จำนวน 1,008 คน มีความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.9105

โสฬวรรณ อินทสิทธิ์ (2554, น. 97) ได้สร้างแบบวัดปัจจัยการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย การสนับสนุนจากกลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน และกลุ่มในชุมชน มีข้อคำถามทั้งเชิงลบและเชิงบวก จำนวน 15 ข้อ เป็นประโยคประกอบด้วยมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากมากที่สุด ถึง ไม่เคยเลย นำมาใช้กับกลุ่มวัยรุ่น จำนวน 360 คน

ในการวัดตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากโครงการ ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือวัดของ ขวัญดาว กล้ารัตน์ (2554, น. 92) ซึ่งเป็นมาตรวัด 5 ระดับ จาก “มากที่สุด” ถึง “น้อยที่สุด” ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นสูงถึง 0.913 มาปรับใช้

3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

วีณา นำเจริญสมบัติ และ เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2551, น. 27 - 33) กล่าวว่า ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน บทบาทขององค์กรที่เลี้ยง

บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ (2552) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ คือ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมทรัพยากรน้ำ (2551 , อ้างถึงใน บุญชัย งามวิโรจน์ และ คณะ, 2552, น. 163) การเสริมสร้างและพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำป่าต้นน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำลำตะคลอง และลุ่มน้ำห้วยทับทัน พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งประกอบด้วย ได้รับการสนับสนุนเงินทุน ได้รับการสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร พาไปศึกษาดูงานต่างท้องถิ่น เข้าร่วมกิจกรรมสาธิต/อบรม ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ และ ได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่น ๆ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

Asian Development Bank (2012, น. 5) กล่าวว่า การจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิดผลประโยชน์ในการทำงานได้ดีขึ้น หรือสร้างผลกระทบทางบวกมากขึ้นกว่าวิธีอื่น ๆ ภายใต้เงื่อนไขการได้รับการสนับสนุนในการสร้างองค์กรน้ำขึ้นมาใหม่ การทำความเข้าใจเงื่อนไขในบริบทที่แตกต่างกันและระบุคุณสมบัติที่สำคัญของความสำเร็จในการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการชลประทานและการระบายน้ำโครงการในอนาคต และปัจจัยที่มีอิทธิพลในการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม คือ ระดับของการสนับสนุนจากภายนอกโครงการ

2.3.2.9 ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ

1) ความหมายด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

กฎหมายรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิได้รับทราบข้อมูลข่าวสารของประชาชนอยู่หลายมาตราด้วยกัน ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 56 และ 57 ได้มีบทบัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 56 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”คุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 57 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินการ โครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว”

จากบทบัญญัติที่ปรากฏใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 รวมถึง พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 นั้น สามารถสรุปประเด็นเรื่องสิทธิที่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐของประชาชน รวมถึงบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทางราชการแก่ประชาชนได้ดังนี้

1. เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสอย่างกว้างขวางในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐ เพื่อประชาชนจะสามารถแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้ โดยถูกต้องกับความเป็นจริง รวมทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอันจะเป็นการส่งเสริมให้มีรัฐบาลที่บริหารบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนมากยิ่งขึ้น

2. เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐไม่ต้องเปิดเผยหรืออาจไม่เปิดเผย เพื่อให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติ โดยจำกัดเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่หากเปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติหรือต่อประโยชน์ที่สำคัญของเอกชน

3. เพื่อคุ้มครองการรुक้าสิทธิส่วนบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 (2540, น. 1) ข้อมูลข่าวสาร หมายความว่า สิ่งสื่อความหมายให้ทราบถึงเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยใน ความหมายนี้เน้นที่การสื่อความหมายเป็นหลัก มิได้เน้นที่รูปร่างหรือรูปแบบของความเป็นข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ สิ่งที่จะ เป็นข้อมูลข่าวสารได้นั้น ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปร่าง หรือ รูปแบบของกระดาษที่มีข้อความหรือเพิ่มเอกสาร แต่มีความหมาย รวมถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อาจจะปรากฏให้เห็นเป็นข้อความ ตัวเลข สัญลักษณ์ เสียง แสง และ สิ่งอื่น ๆ ที่ทำให้มนุษย์สามารถ เข้าใจและรู้ความหมายได้ ไม่ว่าจะเป็นโดยสภาพของสิ่งนั่นเอง หรือโดยผ่านกรรมวิธีใด ๆ เช่น ประจุไฟฟ้า แม่เหล็ก ฟิล์ม ไมโครฟิล์ม รูปภาพ เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ คอมพิวเตอร์ แผ่นบันทึกข้อมูล (Diskette) คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

อธิวัฒน์ รัตนวงศ์แห (2551, น. 21) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของบุคคลโดยได้รับความกระทบหรือสัมผัสและแปลความปัจจัยนำเข้าทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูกลิ้น และกายสัมผัส ทางใดทางหนึ่ง หรือหลายทางประกอบกัน แล้วผ่านมาทางสมองเพื่อจะตีความจากข้อมูลที่ได้รับอาจใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมแปลความเข้าใจจากข้อมูลข่าวสารที่ได้มา

นิตยา สุภาภรณ์ (2552, น. 7) ให้ความหมายของการรับรู้ว่า หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้รับความรู้สึกและแปลความหมายหรือตีความจากสิ่งเร้าที่รับเข้ามาผ่านการวิเคราะห์โดยอาศัย ความรู้ผสมผสานกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ออกมาเป็นความรู้ความเข้าใจ

ณัฐชนันท์ กิ่งมณี (2554, น. 16) การรับรู้คือ การที่มนุษย์แสดงออกโดยพฤติกรรมทางกาย ทั้งการพบเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรสชาติ หรือการสัมผัส ด้วยประสาททั้งห้า หรือโดยพฤติกรรมทางใจ เช่น ความคิด ประสบการณ์ และทัศนคติ หรือสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เมื่อประชากรได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ มีผลทำให้เกิดพฤติกรรมแสดงออกทางกายหรือความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา

ณรงค์ มณีทอง (ม.ป.ป., น. 12 - 13) การรับรู้ (Perception) หมายถึง ขบวนการที่เกี่ยวกับการแปลการจัดการ และสังเคราะห์ สิ่งเร้าผ่านมาทางขบวนการสัมผัส การรับรู้จะต้องอาศัยประสบการณ์เดิมและความรู้พื้นฐานเดิมในการแปลสิ่งเร้าออกมา ทำให้รู้ความหมายและเข้าใจสิ่งเร้าต่าง ๆ เหล่านั้น นอกจากนี้การรับรู้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น ความจำ ค่านิยม ทัศนคติและบุคลิกภาพเดิมของแต่ละคน

ใจชนก ภาคอด (ม.ป.ป., น. 26) การรับรู้ หมายถึง การสัมผัสจากการเห็น การได้ยิน การรู้สึกรู้อึก การได้กลิ่น การสัมผัสสิ่งเร้าต่าง ๆ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 แล้วทำการแปลผลโดยอาศัยประสบการณ์เดิมแต่ละบุคคลเพื่อความหมายกับสิ่งเร้านั้น

สรุปว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของบุคคลโดยได้รับการกระทบหรือสัมผัสและแปลความปัจจัยนำเข้าทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูกลิ้น และกายสัมผัส ทางใดทางหนึ่ง หรือหลายทางประกอบกัน แล้วทำการแปลผลโดยอาศัยประสบการณ์เดิมแต่ละบุคคลเพื่อสื่อความหมายกับสิ่งเร้านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรหนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ โดยใช้ชื่อตัวแปรว่า “การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ” หมายถึง ผู้ใช้น้ำได้รับข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำอย่างสม่ำเสมอ ผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งโดยการเข้าร่วมประชุมสัมมนา การแจ้งข่าวจากหัวหน้ากลุ่ม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จดหมายข่าว แผ่นพับประชาสัมพันธ์ โทรทัศน์ วิทยุ และเว็บไซต์ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2) การวัดปัจจัยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ได้สร้างแบบวัดการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ จำนวน 380 คน ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด มีค่าความเชื่อมั่น 0.7893

กรมควบคุมโรค (2554, น. 21) ได้สร้างแบบวัดการรับรู้ข่าวสารโรคต่าง ๆ 16 โรค กำหนดคำตอบเป็น Likert Scale มาตรวัด 5 ระดับ ตั้งแต่เป็นประจำ จนถึงไม่ได้เลย มีความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.7084

ในการวัดตัวแปรการรับรู้ข่าวสารของกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือวัดของไพลิน นุชถาวร (2552, น. 10) ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด มาปรับใช้

3) งานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

สรวิชญ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 204) ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก – แม่จืด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงชั้น สรุปได้ว่า การติดต่อเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ส่วนสุธรรม จันทรา (2556, น. 72) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่ฟ้าหลวง วิทยาลัยการศึกษาศานติสุขน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัด พะเยา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีปัญหาการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งในการศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ วิทยาลัยการศึกษาลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำชายฝั่งตะวันออก พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำ (บุญชัย งามวิโรจน์ และคณะ, 2552) และยังคงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 166) ที่พบว่า การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการน้ำทุกขั้นตอน ซึ่ง กิตติชัย รัตนะ (2550, น. 366) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำและโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วม การได้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้อง ความไว้วางใจของประชาชนต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนวิธีการชักจูงให้เข้าร่วม การได้รับข้อมูลข่าวสารถึงผลจากการทำ หรือไม่ได้ทำกิจกรรมที่น่าเสนอเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิผล

การมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546, น. 2 - 19)

Faham. et.al. (2008, p. 487) ได้สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทในชาติ แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการอย่างยั่งยืนทรัพยากรดินและน้ำ ในลุ่มน้ำฮาเบิ้ล – รูด อิหร่าน พบว่า การติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคและการเยี่ยมชมโครงการตัวอย่างมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชนบท

2.4 การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำประกอบด้วย 5 ด้าน 1) การมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล โดยมีนักวิชาการหลายคนได้เสนอแนวคิดและให้ความหมายในแต่ละด้าน ดังนี้

2.4.1 การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2.4.1.1 ความหมายการมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ศุภนิษฐ์ มัลลิกะมาลย์ (2545, น. 75) กล่าวว่า เมื่อประชาชนร่วมรับรู้แล้วก็จะมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็น และความต้องการ ที่ต้องการมีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อให้หน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจจะนำความคิดเห็นไปใช้ประกอบการพิจารณา

บำเพ็ญ เขียวหวาน (2551, น. 3 - 30) กล่าวว่า การค้นหาปัญหาสาเหตุและความต้องการของชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวินิจฉัยชุมชนมีขั้นตอนหลักที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ถ้าหากปัญหาและความต้องการมีหลายอย่างในขณะเดียวกันจะต้องเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ ซึ่งจะต้องสำรวจและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ตามความต้องการประชาชน และการการวินิจฉัยสาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน การค้นหาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน

ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 193 - 96) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

จินตวิรี เกษมสุข (2554, น. 3) กล่าวว่า การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขเป็นขั้นตอนแรกของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาเป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองได้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น แต่อาจมองปัญหาไม่ได้เด่นชัด เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงเสมือนกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพให้ชุมชนมองเห็นและวิเคราะห์ปัญหาได้

สรวิษฐ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 75) กล่าวว่า การศึกษาปัญหาเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการที่จะให้บุคคลลงมือแก้ปัญหาหรือพัฒนาเรื่องใด ๆ จำเป็นต้องเริ่มการให้ชุมชนเห็นปัญหา หรือความจำเป็นด้วยตนเองเป็นอันดับแรก ถ้าชุมชนยังไม่รู้สึกว่าเป็นปัญหา เขาก็จะไม่มีวาทะหรือวิธีอื่นที่จะเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติไปจากเดิม

จากที่มีผู้ให้ความหมายการคิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย ได้นำความหมายแนวคิดการมีส่วนร่วมของ จุฬารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) สรวิษฐ์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 42), เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2554, น. 205), กรมชลประทาน (2552, น. 13), ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 191), ถวิล บุรีกุล (2552, น. 11-12), บุญชัย งามวิโรจน์ (2552, น. 36), บวรศักดิ์ อูวรรณโน (2552, น. 18) ม วันชัย วัฒนศัพท์ (2551, น. 5), จินตนา สุจจานนท์ (2549, น. 48), สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (2549, น. 18), สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (The International Association of Public Participation (2557) และ Creighton (1991, p. 10) มาผนวกรวมจึงสรุปความหมาย การมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา หมายถึง ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหาการบริหารจัดการน้ำด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญและมีความกระตือรือร้นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

2.4.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ

2.4.2.1 ความหมายของการวางแผน

บรรยงค์ โตจินดา (2548, น. 178) กล่าวว่า การวินิจฉัยสั่งการหรือการตัดสินใจ หมายถึง ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาพิจารณาตัดสินใจและสั่งการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การวินิจฉัยสั่งการหรือการตัดสินใจเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะการวินิจฉัยสั่งการจะเป็นทางเลือกทางการดำเนินการที่ดีที่สุดในบรรดาทางเลือกหลายทาง

จิตรารภรณ์ ไยศิลป์ (2550, น. 10) การวางแผน มีความสำคัญโดยจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการทำงานขององค์กรทำให้มีความชัดเจนในการปฏิบัติงานที่จะมุ่งไปยังเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ

วันชัย มีชาติ (2550, น. 150) กล่าวว่า การวางแผนเป็นกระบวนการทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กร และการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

วิเชียร วิทยาอุดม (2550, น. 32) การวางแผน หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรลุวัตถุประสงค์ในอนาคต โดยวิธีการที่ดีที่สุด ประหยัดและมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ข้อมูล สถิติ ข้อเท็จ หลักฐานต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพยากรณ์ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร เมื่อไร อย่างไร ใครเป็นผู้กระทำ

วรพจน์ บุษราคัม (2551, น. 109) การวางแผน หมายถึง กระบวนการจัดการที่มีความเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจล่วงหน้าในการกำหนดเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย และแนวทางในการปฏิบัติในอนาคต

สมคิด บางโม (2555, น. 79) กล่าวว่า การวางแผน คือ การกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้ล่วงหน้า โดยการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ และเลือกแนวปฏิบัติที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยการวางแผนมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นเรื่องสมมติฐานในอนาคต โดยอาศัยข้อมูลปัจจุบัน กำหนดเป้าหมายและวิธีการไปสู่เป้าหมาย เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระทำกิจกรรม และเป็นเรื่องของการตัดสินใจของผู้บริหาร

ชนงกรณ์ กุณทลบุตร (2556 น. 44 - 45) กล่าวว่า การตัดสินใจทางการจัดการ หมายถึง การมีผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การทำการเลือกทางเลือกใดเลือกหนึ่งจากหลายทางเลือกเพื่อให้แผนการบรรลุวัตถุประสงค์

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2556, น. 89) กล่าวว่า การวางแผน คือ กระบวนการกำหนดวิธีการในการดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างไร ด้วยวิธีการใดเมื่อไร วัตถุประสงค์ของการวางแผน ช่วยให้ทราบทิศทางการทำงานโดยการกำหนดแผนการไว้ล่วงหน้าโดยลดความเสี่ยงในการดำเนินการที่ปราศจากแผน

2.4.2.2 ความหมายของการตัดสินใจ

ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์ (2551, น. 151) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง กระบวนการของการใช้ความคิดและการกระทำในการศึกษาและวิเคราะห์กับปัญหาหรือโอกาสที่เกิดขึ้น การตัดสินใจเป็นกระบวนการสำคัญในการเลือกทางเลือกที่เหมาะสม

วรพจน์ บุษราคัม (2551, น. 109) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารตัดสินใจในการแก้ปัญหาขององค์กร หรือการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากโครงสร้างองค์กร พฤติกรรมของบุคคลและกลุ่ม

สมคิด บางโม (2555, น. 175) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง การตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติซึ่งมีหลายทางเป็นแนวปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ การตัดสินใจนี้อาจเป็นการตัดสินใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งหลายอย่าง เพื่อความสำเร็จตรงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในทางปฏิบัติการตัดสินใจมักเกี่ยวกับปัญหาที่ยุ่ยากสลับซับซ้อนและมีวิธีแก้ปัญหาให้วินิจฉัยมากกว่าหนึ่งทางเสมอ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้วินิจฉัยปัญหาว่าจะเลือกตั้งการปฏิบัติโดยวิธีใดจึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างดีที่สุดและบังเกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั้น

2.4.2.3 การมีส่วนร่วมในการวางแผน

ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 193 - 196) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งที่ทรัพยากรที่จะใช้

ถวิลวดี บุรีกุล (2552, น. 18 - 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก

จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) กล่าวว่า การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนกระบวนการ (Process Planning) ขั้นตอนการวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดกิจกรรม และเทคนิคการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ วิเคราะห์ ค้นหา เทคนิคการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมที่สุดในการประยุกต์ใช้ในการแต่ละขั้นของกระบวนการ มีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วมกับขั้นตอนการตัดสินใจ รวมถึงการกำหนดผู้มีส่วนได้เสีย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจนั้น ๆ สถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2.4.2.4 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จินตวิร์ เกษณสุข (2554, น. 3) กล่าวว่า การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) กล่าวว่า ระดับการร่วมตัดสินใจร่วมคิดตามตรวจสอบและประเมินผล (Delegated Power) เป็นระดับที่ประชาชนมีสิทธิในการแลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ และสามารถเข้าร่วมตรวจสอบและติดตาม ผลการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในระดับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายและโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมาก เนื่องจากประชาชนจะทำหน้าที่เฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบ และเตือนภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรม หรือโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ประชาชน สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบของการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลอาจอยู่ในรูปของการจัดตั้งคณะกรรมการกลางที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียที่ครอบคลุมทุกภาคส่วน

จากที่มีผู้ให้ความหมายการวางแผนและการตัดสินใจ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำความหมายแนวคิดการมีส่วนร่วมของ จูฟาร์ดีน ชมพันธ์ (2555, น. 126) สรวินท์ ทิพรัตนเดช (2555, น. 42), เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2554, น. 205), กรมชลประทาน (2552, น. 13), ญัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 191), ถวิล บุรีกุล (2552, น. 11-12), บุญชัย งามวิโรจน์ (2552, น. 36), บวรศักดิ์ อุวรรณโน (2552, น. 18) มวันชัย วัฒนศัพท์ (2551, น. 5), จินตนา สุจจานนท์ (2549, น. 48), สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (2549, น. 18), สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (The International Association of Public Participation (2557) และ Creighton (1991, p. 10) มาผนวกรวมจึงสรุปความหมาย การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในทรัพยากร การปกป้องคุ้มครอง คุณแลร์กษาสีทธิประโยชน์ของตนเองเพื่อกำหนดทิศทางการทำงานขององค์กร โดยวิธีการที่ดีที่สุด ประหยัดและมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ข้อมูล สถิติ ข้อเท็จจริง หลักฐานต่าง ๆ ทำให้มีความชัดเจนในการปฏิบัติงานที่จะมุ่งไปยังเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ

2.4.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2.4.3.1 ความหมายการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ หมายถึง การที่ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการสมทบแรงงานในการขุดลอกคลองส่งน้ำ คูส่งน้ำ หรือทางระบายน้ำ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการขุดลอกคู – คลองส่งน้ำ การประสานงานกับคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อร่วมบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานในระดับแปลงนา และคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำได้เคยมอบหมายให้รับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อพัฒนากิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนเกษตรกรได้เห็นคุณค่าของน้ำชลประทาน และการดำเนินกิจกรรมด้านการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

ญัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 193 – 196) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการ

สนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินงานขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ถวิลวดี บุรีกุล (2552, น. 18 - 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบนโยบายหรือโครงการกับประชาชน ร่วมกันดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จุฬารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในระดับร่วมดำเนินการ (Partnership) ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ผู้ดำเนินนโยบาย/โครงการ และประชาชนร่วมกันจัดทำหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ เป็นการปฏิบัติตามนโยบาย หรือดำเนินโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้

จากที่มีผู้ให้ความหมายการตัดสินใจ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย ได้นำความหมายแนวคิดการมีส่วนร่วมของ จุฬารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) สรวินท์ ทิพรัดนเดช (2555, น. 42), เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2554, น. 205), กรมชลประทาน (2552, น. 13), ฉันทนรี ศรีทอง (2552, น. 191), ถวิล บุรีกุล (2552, น. 11-12), บุญชัย งามวิโรจน์ (2552, น. 36), บวรศักดิ์ อูวรรณ โน (2552, น. 18)ม วันชัย วัฒนศัพท์ (2551, น. 5), จินตนา สุขจานนท์ (2549, น. 48), สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (2549, น. 18), สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (The International Association of Public Participation (2557) และ Creighton (1991, p. 10) มาผนวกรวมจึงสรุปความหมาย การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หมายถึง ขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินงานขอความช่วยเหลือ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2.4.4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

2.4.4.1 ความหมายของผลประโยชน์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2545, น. 799) ให้ความหมายของคำว่า “ประโยชน์สาธารณะ” หมายถึง สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณสำหรับประชาชนทั่วไป

สมยศ เชื้อไทย (2540, น. 33) ประโยชน์สาธารณะ คือ ความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมมิใช่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ดำเนินการเอง หรืออาจกล่าวได้ว่า ประโยชน์สาธารณะเป็นความต้องการของบุคคล แต่ละคนที่ตรงกันและมีจำนวนมากจนเป็นคนหมู่มากหรือเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม จนความต้องการนั้นถูกยกระดับให้เป็นประโยชน์สาธารณะ และเป็นการดำเนินการ โดยรัฐ นอกจากนี้ ประโยชน์ที่สาธารณะย่อมสำหรับเหนือกว่าประโยชน์ของปัจเจกบุคคล และมีลักษณะดังนี้

1. ประโยชน์สาธารณะเป็นเรื่องของ ความต้องการ (Need)
2. ประโยชน์สาธารณะต้องตอบสนองต่อความจำเป็นส่วนรวมของประชาชน
3. ประโยชน์สาธารณะเป็นสิ่งสัมพัทธ์ คือ ผันแปรเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไปกับปัจจัยแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหาหรือภารกิจของรัฐ เวลาหรือยุคสมัย สถานที่ และผู้มีหน้าที่ ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์

พระธรรมปิฎก (2543, น. 599) ได้กล่าวอธิบายเกี่ยวกับ อรรถหรือประโยชน์หรืออรรถประโยชน์ ดังนี้

1. อัตตละประโยชน์ตน คือ การบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตตน ได้รับประโยชน์ 3 คือ ทิฐุธรรมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะและปรมัตถะในส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับตนเองเป็นผลที่เกิดขึ้นกับตนโดยเฉพาะ เป็นการพึ่งตนเองได้ในทุกระดับ เพื่อไม่ต้องเป็นภาระผู้อื่นหรือถ่วงหุ้มคณะ และเพื่อความเป็นผู้พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญกิจต่าง ๆ อย่างได้ผลดีคุณธรรมที่เป็นแก่นนำเพื่อการประโยชน์ตนนี้ คือ ปัญญา และบำเพ็ญไตรสิกขาในแง่ของการพัฒนาตนเองให้ดีบริบูรณ์

2. ปรัตถละประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ท่าน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนผู้อื่นให้ผลประโยชน์หรือเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิต คือ ทิฐุธรรมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะและปรมัตถะ ประโยชน์ประคับประคองให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้เช่นเดียวกับตน จึงนับเป็นการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ผลเกิดขึ้นกับคนอื่นนอกจากตัวเราการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ผลเกิดขึ้นกับคนอื่นนอกจากตัวเรา

3. อุภยัตถละประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ร่วมกันของตนเองและผู้อื่น กล่าวคือ ทิฐุธรรมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ และปรมัตถะ ได้เกิดขึ้นในสังคมโดยรวมโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่เอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติเพื่อบรรลุ อัตตละ และการบำเพ็ญบำเพ็ญปรัตถละของทุก ๆ คน คุณธรรมที่เป็นแก่นนำให้บรรลุจุดหมายนี้ คือ วินัยและสามัคคี หลักธรรมคำสอนที่จะนำมาปฏิบัติคือ สาราณียธรรม 6 และอธิทานิยธรรม 7

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น. 665) ให้ความหมายของคำว่า “ประโยชน์” หมายถึง สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมที่คิดมุ่งหมายไว้ ผลที่ได้ตามต้องการเป็นสิ่งที่เป็ผลดีหรือเป็นที่คุณ

2.4.4.2 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

สำนักวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม (2549, น. 18) สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (the international Association of Public Participation (2557) และ Creighton

(1991, p. 10) หมายความว่า จึ่งสรุปความหมาย การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ หมายถึง การได้รับสิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของผู้ใช้น้ำในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ รวมทั้งลดปัญหาการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภคบริโภค และการเกษตร

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2551, น. 50) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์ หรือผลของกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ คือ การที่ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในโครงการ / กิจกรรม เกี่ยวกับการพัฒนาด้านการบริหารจัดการน้ำชลประทาน และบำรุงรักษาระบบชลประทานในเขตพื้นที่ของตนเอง ซึ่งเมื่อแผนพัฒนาได้ดำเนินการแล้ว ผู้ใช้น้ำจะได้รับประโยชน์จากการจัดการน้ำชลประทาน ปัญหาและความต้องการได้รับการแก้ไข โดยคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการจัดสรรแบ่งปันน้ำให้แก่สมาชิกได้ตรงตามความต้องการ ทำให้ผู้ใช้น้ำมีผลผลิตและรายได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตและครอบครัวดีขึ้น

ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 193 – 196) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏอยู่ในรูปของการประเมินย่อย

จากที่มีผู้ให้ความหมายในการรับผลประโยชน์ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย ได้นำความหมายแนวคิดการมีส่วนร่วมของ จุฬารัตน์ ชมพันธ์ (2555, น. 126) สรวินท์ ทิพรัดนเดช (2555, น. 42) เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2554, น. 205) กรมชลประทาน (2552, น. 13) ไพลิน นุชถาวร (2552, น. 11) ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 191) ถวิล บุรีกุล (2552, น. 11 - 12) บุญชัย งามวิโรจน์ (2552, น. 36) บวรศักดิ์ อูวรรณโน (2552, น. 18) วันชัย วัฒนศัพท์ (2551, น. 5) จินตนา สุจจานนท์ (2549, น. 48)

2.4.5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล

2.4.5.1 ความหมายการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553, น. 20 - 21) ให้ความหมายว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจ (Judgment) และหรือค่านิยมและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดไ้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่ง คำว่า “การประเมิน” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น.

664) ได้บัญญัติว่า หมายถึง การประมาณค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็นจริง การประเมินผล หมายถึง การพิจารณาและวัดค่าของกิจการใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น ประเมินผลการสัมมนา ประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีของบริษัท เป็นต้น ส่วน พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555, น. 12) การประเมินโครงการ หมายถึงกระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบ หรือชี้บ่งถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

ดุสิต วิพรรณ (2554, น. 12) การประเมิน หมายถึง กระบวนการระบุหรือกำหนด หรือจัดหาสารสนเทศซึ่งเป็นที่มุ่งประเมิน และการนำเสนอสารสนเทศที่มีการบรรยายอย่างลุ่มลึกรอบด้าน มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสิ่งที่คาดหวัง สิ่งที่เกิดขึ้น และมาตรฐาน และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในคุณค่าของการดำเนินงานการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาอย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุดกับบุคลากรและสถาบันการศึกษาโดยรวม ในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลลัพธ์ และด้านผลกระทบ

เพียงแข ภูผายาง (2554, น. 26) การประเมิน หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทั้งเป็นกระบวนการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่เป็นจริง เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าและเพื่อให้ได้สารสนเทศ สำหรับผู้บริหาร หรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจคุณค่าการจัดการศึกษา และเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่ดีที่สุด เพื่อการปรับปรุงเพื่อเพิ่มคุณภาพ และประสิทธิภาพของงานได้ดียิ่งขึ้น

สรวิชัย ทิพรัดนเดช (2555, น. 76) กล่าวว่า ขั้นตอนประเมินผลและสรุปผล คือ เมื่อการปฏิบัติงานสิ้นสุดลงแล้วจะต้องมีการประเมินผลรวม และสรุปผลการดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของโครงการตั้งไว้ ว่าการปฏิบัติงานจะนั้นบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใดสภาพเดิมก่อนปฏิบัติงานเป็นไปอย่างไร ได้ทำอะไรไปบ้าง ได้ผลอย่างไร

2.4.5.2 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล

ฉัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 193 – 196) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

ถวิลวดี บุรีกุล (2552, น. 18 - 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในระดับการร่วมคิดตามตรวจสอบและประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบหรือประเมินผล การประเมินผลมีความสำคัญมาก เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาจัดสรรประโยชน์ การยุติหรือคงไว้ ตลอดจนปรับปรุงนโยบายหรือโครงการ

จากที่มีผู้ให้ความหมายการตัดสินใจ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย ได้นำความหมายแนวคิดการมีส่วนร่วมของ จุฬารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 126) สรวิตย์ ทิพรัดนเดช (2555, น. 42) เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2554, น. 205) กรมชลประทาน (2552, น. 13) ณัฐนรี ศรีทอง (2552, น. 191) ถวิล บุรีกุล (2552, น. 11-12) บุญชัย งามวิโรจน์ (2552, น. 36) บวรศักดิ์ อูวรรณโน (2552, น. 18) วันชัย วัฒนศัพท์ (2551, น. 5) จินตนา สุจจานนท์ (2549, น. 48) สำนักวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม (2549, น. 18) นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, น. 3-4) สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (the international Association of Public Participation (2557) และ Creighton. (1991, p. 10) มาผนวกรวมจึงสรุปความหมาย การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล หมายถึง กระบวนการในการวิเคราะห์ตรวจสอบความก้าวหน้าและผลสำเร็จในระดับต่าง ๆ หรือชี้บ่งถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

2.4.6 การวัดระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอ้นเนื่องมาจากพระราชดำริ

ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์มาตรฐานวัดของสุธรรม จันทรา (2555, น. 29) ในการวัดระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอ้นเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอ้นเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งแต่การเข้ามามีส่วนร่วมทุกครั้ง บ่อยครั้ง บางครั้ง นาน ๆ ครั้ง และไม่เคยเลย โดยพิจารณาจากความถี่ในขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล ได้กำหนดเกณฑ์ประเมินน้ำหนักระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอ้นเนื่องมาจากพระราชดำริ มีองค์ประกอบ 5 ด้าน จำนวน 31 ข้อ ประกอบด้วย คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา จำนวน 6 ข้อ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ จำนวน 6 ข้อ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จำนวน 7 ข้อ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ จำนวน 6 ข้อ และ

5) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปผล จำนวน 6 ข้อ โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบแต่ละด้านดังนี้

2.4.6.1 การวัดปัจจัยด้านการสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา

- 1) ผู้ใช้น้ำเคยติดตาม สังเกตผลกระทบ หรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม ที่เป็นผลมาจากการใช้น้ำและบำรุงรักษาของสมาชิก และปัญหาด้านอื่น ๆ
- 2) ผู้ใช้น้ำให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลในการสำรวจพื้นที่เพาะปลูก ความต้องการใช้น้ำ และสภาพปัญหาของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มก่อนฤดูการส่งน้ำ
- 3) ผู้ใช้น้ำร่วมกันในการสำรวจ และตรวจสอบคุณภาพน้ำชลประทาน
- 4) ผู้ใช้น้ำสามารถวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มด้านการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำ และการบำรุงรักษาระบบชลประทาน
- 5) ผู้ใช้น้ำเข้าร่วมประชุมกลุ่มในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้ใช้น้ำด้านการใช้น้ำและบำรุงรักษา
- 6) ผู้ใช้น้ำเข้าร่วมประชุมในการเสนอปัญหาและความต้องการของผู้ใช้น้ำด้านการใช้น้ำ การสรรน้ำ และการบำรุงรักษา

2.4.6.2 การวัดปัจจัยด้านการวางแผนและตัดสินใจ

- 1) ผู้ใช้น้ำได้มีส่วนร่วมในการเสนอประเด็นปัญหา เช่น การจัดสรรน้ำไม่ตรงเวลา คลองส่งน้ำตื้นเขิน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนจัดสรรน้ำและบำรุงรักษาในระดับแปลงนา
- 2) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และร่วมตัดสินใจในการวางแผนการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำ และบำรุงรักษา ตลอดจนวิธีแก้ปัญหาความต้องการการใช้น้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำ
- 3) ผู้ใช้น้ำเคยออกเสียงลงคะแนน หรือลงมติในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มผู้ใช้น้ำ
- 4) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการกำหนดบททวนแผน ระเบียบ กระบวนการจัดสรรน้ำ และบำรุงรักษา และข้อตกลงการจัดสรรน้ำประจำฤดูกาลร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้น้ำ เช่น การจัดทำตารางรับ – ส่ง น้ำ การกำหนดวันทำความสะอาดคูคลอง การบำรุงรักษาระบบชลประทานในแปลงนา
- 5) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำการเกษตรแก่เจ้าหน้าที่ชลประทาน

6) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.4.6.3 การวัดปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในดำเนินงาน

1) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการจัดสรรน้ำชลประทาน เช่น การออกแรงในการเปิด – ปิดน้ำในแต่ละคู – คลองส่งน้ำตามรอบเวร

2) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาและตรวจสอบสภาพคูส่งน้ำ/คลองส่งน้ำทั้งฤดูกาล เช่น สนับสนุนอุปกรณ์ในการขุดลอกคู – คลองส่งน้ำ ร่วมออกแรงในการขุดลอกคลอง คูส่งน้ำ หรือทางระบายน้ำ

3) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการออกเงินค่าธรรมเนียมการใช้น้ำชลประทานตามระเบียบข้อบังคับการใช้น้ำชลประทานเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา

4) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและการฟื้นฟูศักยภาพกลุ่ม

5) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลทางการเกษตรร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน

6) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

7) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้น้ำเห็นคุณค่าของทรัพยากรน้ำ

2.4.6.4 การวัดปัจจัยด้านการรับผลประโยชน์

1) ผู้ใช้น้ำได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานเพื่อทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และประมง

2) ผู้ใช้น้ำได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานเพื่อการอุปโภคบริโภค

3) ผู้ใช้น้ำได้รับประโยชน์จากการจัดสรรน้ำที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล สามารถแก้ไขปัญหาและความต้องการการขาดแคลนน้ำ

4) โครงการพัฒนากลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำให้มีการจัดสรรที่ดินให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

6) โครงการพัฒนากลุ่มน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำให้ผู้ใช้น้ำได้ใช้ประโยชน์เป็นเส้นทางคมนาคมเพื่อการเกษตร

7) โครงการพัฒนากลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำให้มีผลผลิตและรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้น

2.4.6.5 การวัดปัจจัยด้านการประเมินผลและสรุปผล

- 1) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล เก็บข้อมูล ความต้องการใช้น้ำของสมาชิก การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- 2) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการน้ำของสมาชิก และข้อมูลในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- 3) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในระหว่างการส่งน้ำ และภายหลังการส่งน้ำ
- 4) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมประเมินผลและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้แก่ผู้นำกลุ่ม หรือคณะกรรมการกลุ่ม เจ้าหน้าที่ชลประทาน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 5) ผู้ใช้น้ำได้ติดตามตรวจสอบการทำงานด้านการส่งน้ำ และบำรุงรักษาพัฒนาของเจ้าหน้าที่ชลประทาน และคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ
- 6) ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการสรุปผลการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

2.5 บริบทโครงการพัฒนากลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กลุ่มน้ำก่ำหรือในตำนานอุรังคินทานเรียกว่า ลำน้ำกรรม เป็นลำน้ำขนาดเล็กมีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาภูพานหนองหานในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ผ่านอำเภอเมือง อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ผ่านอำเภอนาแก จังหวัดนครพนมไปบรรจบลงสู่แม่น้ำโขงที่ตำบลน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม รวมความยาวของลำน้ำประมาณประมาณ 123 กิโลเมตร กลุ่มน้ำก่ำมีลำน้ำสาขาที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำพุงอยู่บนเทือกเขาภูพานและลำน้ำบัง จุดเริ่มต้นของน้ำก่ำอยู่บ้านท่าวัด อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครในอดีตพื้นที่บริเวณสองฝั่งของลำน้ำก่ำส่วนใหญ่เป็นที่นา มีหมู่บ้านตั้งกระจายอยู่บริเวณตามเนินตลอดลำน้ำ มีหนองบึงธรรมชาติจำนวนมาก ช่วงปลายลำน้ำก่ำตอนล่างมีสภาพพื้นที่ราบลุ่มต่ำ ทำให้น้ำท่วมถึงเป็นประจำในฤดูฝนจะเกิดปัญหาอุทกภัย ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งลำน้ำก่ำ ได้รับความเดือดร้อนจากน้ำท่วมพื้นที่เพาะปลูกในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งในลำน้ำจะมีปริมาณน้ำน้อยการนำน้ำขึ้นมาใช้ทำได้ยาก ทำให้ขาดแคลนน้ำทั้งเพื่อการเกษตร และอุปโภคบริโภคของประชาชน ลำน้ำก่ำมีพื้นที่รับน้ำฝนประมาณ 3,440 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยต่อปี ประมาณ 1,400 ล้านลูกบาศก์เมตร

ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ก่อสร้างโครงการพัฒนากลุ่มน้ำก่ำ เพื่อแก้ปัญหาความเดือนร้อนของราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งลำน้ำในเรื่องน้ำ

ท่วมพื้นที่เพาะปลูกและช่วยให้มีน้ำใช้ในการเกษตร การอุปโภคบริโภคในฤดูแล้งให้กรมชลประทานพิจารณาวางโครงการและก่อสร้างโครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่า จังหวัดสกลนคร - นครพนม และทรงวางโครงการด้วยพระองค์เอง เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งลำน้ำท่า ภาพร่างเค้าโครงพระราชทาน ลักษณะคล้ายตัวยึกยือ หัว คือ หนองหาร ลำตัว คือ ลำน้ำท่า เส้นที่ขวางลำตัวคือประตูระบายน้ำเป็นระยะ เส้นที่จีจิดออกจากลำตัว คือ ระบบส่งน้ำ

ภาพที่ 2.1 ตัวยึกยือ : ภาพร่างเค้าโครงพระราชทาน. ปรับปรุงจาก โครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่า
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร-นครพนม, โดย กรมชลประทาน, 2557,

กรมชลประทานได้สนองพระราชดำริ โดยว่าจ้างกลุ่มบริษัทที่ปรึกษาให้ทำการศึกษาความเหมาะสม ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น และออกแบบรายละเอียด โครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่า เมื่อเดือนเมษายน 2537 โดยยึดแนวทางพัฒนาโครงการตามแนวพระราชดำริ ลักษณะงานก่อสร้างของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริมี 3 งาน คือ งานก่อสร้างประตูระบายน้ำเพื่อเก็บกักน้ำยกระดับน้ำให้สูงขึ้นและบรรเทาอุทกภัย จำนวน 7 แห่ง งานก่อสร้างระบบส่งน้ำจำนวน 16 แห่ง งานก่อสร้างพัฒนาหนองบึงขนาดใหญ่ จำนวน 15 แห่ง เพื่อเป็นแก้มลิงเก็บกักน้ำ และพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กอีก 116 แห่ง รวมพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่า

ตอนบนทั้งสิ้น 165,000 ไร่ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ คือ เพื่อช่วยเหลือราษฎร ให้มีน้ำไว้ใช้ทำการเกษตรและอุปโภค-บริโภค ในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งราษฎรต้องประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเป็นประจำทุกปี เพื่อบรรเทาปัญหาหาน้ำท่วมพื้นที่เพาะปลูกบริเวณสองฝั่งลำน้ำก้ำในช่วงฤดูฝนให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด เพื่อพัฒนาการเกษตรกรรม จัดการเกษตรแบบผสมผสาน ระดมการสนับสนุนการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งการให้ราษฎรในโครงการได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมด้วย และเพื่อพัฒนาสังคม คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม และต่อมาได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างโครงการพัฒนากลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริจนถึงปัจจุบันได้แล้วเสร็จและสามารถใช้ประโยชน์จากโครงการพัฒนากลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ในบางส่วนแล้วต่อมาในปี พ.ศ. 2549 กรมชลประทาน ได้ตั้ง “โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพัฒนากลุ่มน้ำก้ำ” ขึ้น เพื่อรับมอบการดูแลบำรุงรักษาอาคารชลประทานต่าง ๆ บางส่วนที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ รวมทั้งการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพัฒนากลุ่มน้ำก้ำมีความรับผิดชอบในการควบคุมการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานขนาดกลาง โครงการชลประทานขนาดเล็ก โครงการพิเศษ โครงการตามพระราชดำริ ที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบรวมทั้งงานพัฒนาแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา รักษา ประสานงานกับอำเภอและเกษตรกรในการพิจารณาแก้ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับงานด้านส่งน้ำ ให้แก่พื้นที่เพาะปลูก ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เรื่องการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและดำเนินการก่อสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก งานตามแผนพัฒนาชนบทและงานอื่น ๆ พิจารณาซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบส่งน้ำ ระบบระบายน้ำ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย ดังนี้

1. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1

มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน ที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบรวมทั้งงานพัฒนาแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ประสานงานกับอำเภอและเกษตรกรในการพิจารณาแก้ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับงานด้านส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูก ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เรื่องการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและดำเนินการก่อสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก งานตามแผนพัฒนาชนบทและงานอื่น ๆ พิจารณาซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบส่งน้ำ ระบบระบายน้ำ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย โดยมีพื้นที่รับผิดชอบในเขตอำเภอธาตุพนม อำเภอเรณูนคร(บางส่วน) จังหวัดนครพนม กำกับดูแลโครงการประตูระบายน้ำ ณ ปัจจุบัน 1 แห่ง (ประตูระบายน้ำห้วยแคน ระบบสูบน้ำสถานีห้วยแคน 1 แห่ง) และการสนับสนุนให้คำปรึกษาด้านวิชาการ เทคนิค ของภารกิจสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าแก่อังครปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2

มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน ที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบรวมทั้งงานพัฒนาแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาประสานงานกับอำเภอและเกษตรกรในการพิจารณาแก้ปัญหา ในส่วนที่เกี่ยวกับงานด้านส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูก ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และฝึกอบรมเกษตรกร ให้มีความรู้เรื่องการใช้น้ำอย่างถูกวิธี และดำเนินการก่อสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก งานตามแผนพัฒนาชนบทและงานอื่น ๆ พิจารณาซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบส่งน้ำ ระบบระบายน้ำ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย โดยมีพื้นที่รับผิดชอบในเขต อำเภอนาแก อำเภอวังยาง จังหวัดนครพนม และอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร กำกับดูแลโครงการประจําระบายน้ำ 3 แห่ง (ประจําระบายน้ำบ้านนาคู่ ตำบลนาคู่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม, ประจําระบายน้ำบ้านนาขาม ตำบลวังยาง อำเภอวังยาง จังหวัดนครพนม, และประจําระบายน้ำบ้านหนองบึง ตำบลดำนม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร) และการสนับสนุนให้คำปรึกษาด้านวิชาการ เทคนิคของภารกิจสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าแก่อังค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3

มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน ที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบรวมทั้งงานพัฒนาแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่อยู่นอกเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาประสานงานกับอำเภอและเกษตรกรในการพิจารณาแก้ปัญหา ในส่วนที่เกี่ยวกับงานด้านส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูก ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำและฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เรื่องการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและดำเนินการก่อสร้างงานพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก งานตามแผนพัฒนาชนบทและงานอื่น ๆ พิจารณาซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบส่งน้ำ ระบบระบายน้ำ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย โดยมีพื้นที่รับผิดชอบในเขตอำเภอปลาปาก อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม กำกับดูแลโครงการประจําระบายน้ำ 2 แห่ง (ประจําระบายน้ำบ้านดับเต่า ตำบลหนองเทา อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม, ประจําระบายน้ำบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม) และการสนับสนุนให้คำปรึกษาด้านวิชาการ เทคนิค ของภารกิจสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าแก่อังค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.5.1 ลักษณะโครงการ

เป็นการก่อสร้างประจําระบายน้ำเพื่อเก็บกักน้ำและยกระดับน้ำให้สูงขึ้น จำนวน 7 แห่ง พร้อมทั้ง ก่อสร้างระบบส่งน้ำ รวมทั้งพัฒนาหนองบึงขนาดใหญ่ จำนวน 15 แห่ง สามารถเก็บกักน้ำในลำน้ำท่าและลำน้ำสาขาได้รวมทั้งสิ้น 49.06 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนั้น ยังรับน้ำจาก

หนองหาน ในช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือนพฤษภาคม อีกประมาณ 100 ล้าน ลูกบาศก์เมตร พื้นที่
ได้รับประโยชน์ประมาณ 165,000 ไร่

2.5.1.1 งานก่อสร้างประตูละบายน้ำ ระบบส่งน้ำ จำนวน 7 แห่ง มีดังนี้

1) ประตูละบายน้ำในลำน้ำก้ำ จำนวน 4 แห่ง

1.1) ประตูละบายน้ำบ้านหนองบึง อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัด
สกลนครเป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายโค้ง ขนาด 6.00 เมตร x 7.5 เมตร
จำนวน 2 ช่อง ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก 1.87 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.2) ประตูละบายน้ำบ้านนาขาม ตำบลวังยาง อำเภอวังยาง จังหวัด
นครพนมเป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายโค้ง ขนาด 6.00 เมตร x 7.5 เมตร
จำนวน 3 ช่อง ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก 3.10 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.3) ประตูละบายน้ำบ้านนาถู่ ตำบลนาแก อำเภอนาแก จังหวัด
นครพนมเป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายโค้ง ขนาด 6.00 เมตร x 7.50 เมตร
จำนวน 3 ช่อง ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก 8.75 ล้านลูกบาศก์เมตร

1.4) ประตูละบายน้ำน้ำก้ำตอนล่าง บ้านโนนสังข์ ตำบลน้ำก้ำ อำเภอธาตุ
พนม จังหวัดนครพนม เป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายตรง ขนาด 10.00 เมตร
x 9.00 เมตร จำนวน 4 ช่อง พร้อมระบบสูบน้ำกลับ ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก +137.50 ม.รทก.
เก็บกักน้ำได้ 16.4 ล้านลูกบาศก์เมตร

2) ประตูละบายน้ำในลำน้ำบัง จำนวน 2 แห่ง

2.1) ประตูละบายน้ำบ้านดับเต่า ตำบลหนองเทาใหญ่ อำเภอปลาปาก
จังหวัดนครพนม เป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายโค้ง ขนาด 6.00 เมตร x 5.50
เมตร จำนวน 3 ช่อง ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก 0.73 ล้านลูกบาศก์เมตรพื้นที่ชลประทาน 6,000 ไร่

2.2) ประตูละบายน้ำบ้านนาบัว บ้านนาบัว ตำบลโลกหินแ่ อำเภอ
เรณูนคร จังหวัดนครพนม เป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายโค้ง ขนาด 6.00
เมตร x 5.50 เมตร จำนวน 3 ช่อง ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก 1.05 ล้านลูกบาศก์เมตร

3) ประตูละบายน้ำในลำห้วยแคน จำนวน 1 แห่ง

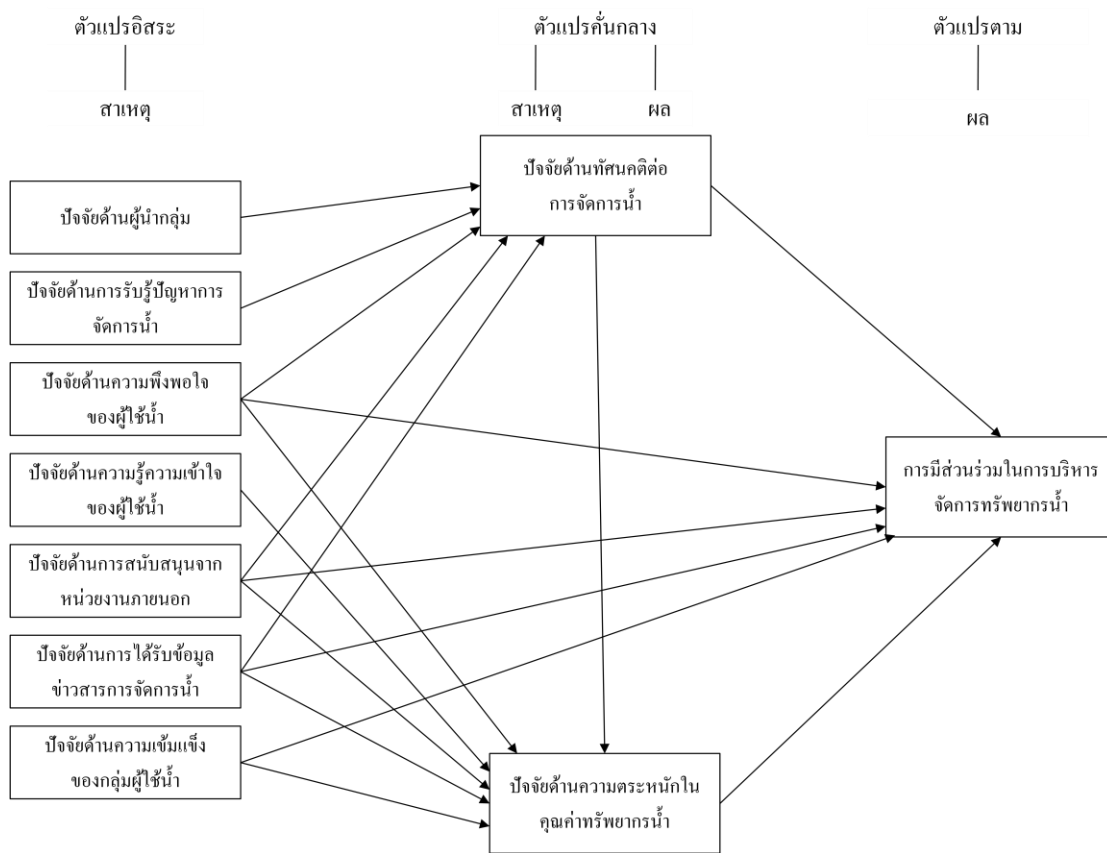
ประตูละบายน้ำห้วยแคน บ้านโพธิ์ทอง ต.ธาตุพนม อ.ธาตุพนม
จ.นครพนมเป็นประตูละบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก บานระบายตรง ขนาด 6.00 ม. x 6.7 ม.
จำนวน 3 ช่อง ความจุในลำน้ำระดับเก็บกัก 1.90 ล้าน ลบ.ม.

2.5.1.2. งานพัฒนาหนองบึงขนาดใหญ่ในเขต จ.สกลนคร - นครพนม จำนวน 15
แห่ง เก็บกักน้ำได้ 15.26 ล้าน ลบ.ม.

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อ

- 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 3) สร้างและย้ยนรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการทบทวนเอกสารวิชาการ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ แล้วนำมากำหนดสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุ และผลของรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แล้วกำหนดคุณลักษณะองค์ประกอบความสัมพันธ์ และการวัดตัวแปรตามสมการ โครงสร้างความสัมพันธ์ สมมติฐานเชิงทฤษฎี ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งมีจำนวนตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 10 ตัวแปร ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 9 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบทบาทผู้นำกลุ่ม 2) ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาการจัดการน้ำ 3) ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ใช้น้ำ 4) ปัจจัยด้านความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ 5) ปัจจัยด้านทัศนคติต่อการจัดการน้ำ 6) ปัจจัยด้านความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรน้ำ 7) ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของกล่มผู้ใช้น้ำ 8) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และ 9) ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำ และตัวแปรตาม จำนวน 1 ตัวแปร มีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการสำรวจปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) ด้านการวางแผนและตัดสินใจ 3) ด้านการดำเนินงาน 4) ด้านการรับผลประโยชน์ และ 5) ด้านการประเมินผลและสรุปผล จากข้อสรุปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ ได้นำมาสู่การกำหนดองค์ประกอบและโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล เพื่อสร้างโมเดลเชิงสมมติฐานของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ผู้วิจัยอาศัยหลักการเหตุ และผลสัมพันธ์ ลำดับการเกิดก่อนและหลังของปัจจัย ลักษณะการส่งผลโดยตรงหรือโดยอ้อมที่มีแนวคิดเชิงทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอ้างอิง ดังนี้

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของผู้ใช้น้ำ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำท่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ